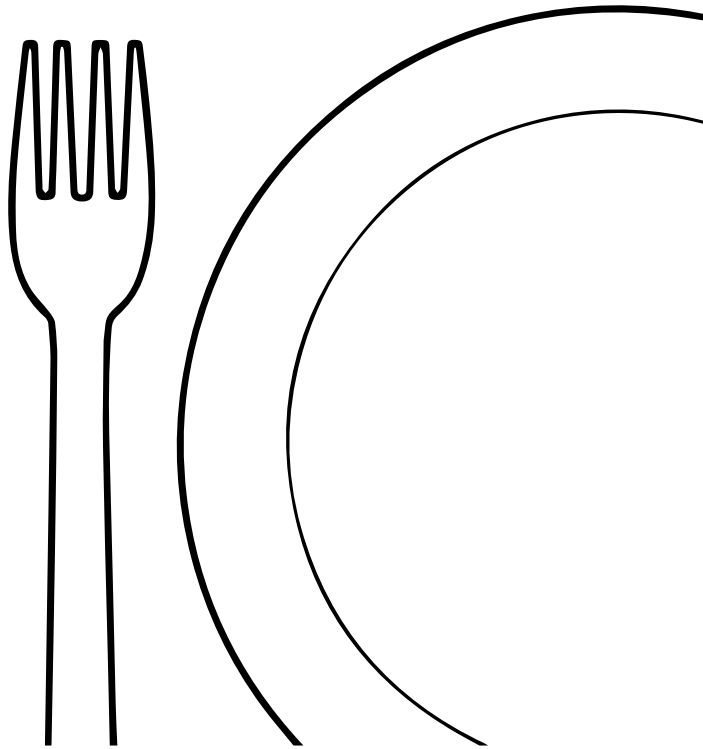

2020

JÄSENYHDISTYSTEN RUOKAJAKELU

EU:n ruokajako Työpaja TEKO ry:ssä Savonlinnassa keväällä 2020.

Sisällys

1. Johdanto.....	3	5. Avustusruoka.....	12
2. Aineisto	4	5.1. EU:n ruoka-apu	12
3. Suomen toimenpideohjelma 2014–2020	5	5.2. Lahjoitusruoka.....	13
3.1. Vähävaraisimmille suunnattu eurooppalaisen avun rahasto 2014–2020.....	5	5.2.1. Ruuan lahjoittajat.....	13
3.2. Suomen vähävaraisten avun toimenpideohjelma 2014–2020 ...	6	5.3. Työttömien yhdistysten ruokala- ja kahvilatoiminta	13
4. Ruokajakelun asiakkuus.....	7	6. Ruokajakelun toimijat.....	14
4.1. Avustusruuan tarve.....	7	6.1. Ruokajakelun muut toimijat	14
4.1.1. Köyhyys.....	7	6.2. Yhteistyö ruokajakelussa	14
4.1.2. Häpeä	8	6.3. Ruokajakelun henkilöstö.....	15
4.1.3. Työttömät.....	9	6.3.1. Auttamisenhalun taustaa	16
4.2. Työttömien yhdistysten ruokajakeluasiakkaat.....	10	7. Ruokajakelun toimintaympäristö.....	17
		7.1. Logistiikka	17
		7.1.1. Avustusruuan kuljetus	17
		7.1.2. Ruuan säilytys- ja jakotilat.....	18
		7.1.3. Työttömien yhdistysten tiedottaminen ruokajakelusta.....	19
		7.2. Työttömien yhdistysten ruokajakelun saama tuki.....	20
		8. Ruokajakelun tulevaisuus	22
		8.1. Euroopan tilintarkastustuomioistuimen erityiskertomus.....	22
		8.2. Agenda 2030	22
		8.3. Ruokajakelun kehittäminen ja tulevaisuuden näkymät.....	22
		8.3.1. Ruokajakelun liitännäistoiminnat	23
		8.3.2. Yhteisruokailu ja nimettömänä asioiminen.....	24
		8.3.3. Hävikkiruokaterminaali	25
		9. Yhteenvedo	26
		Lähteet ja liitteet	28

Selvityksen tekijä **Maarit Fagnäs,**
projektisuunnittelija

Taitto ja kuvat **Juha Keränen**

Työttömien Keskusjärjestö ry
Rahakamarinportti 3 A, 3. krs
00240 Helsinki

toimisto@tyottomat.fi
etunimi.sukunimi@tyottomat.fi

ISSN 23427531 (Painettu)
ISSN 2342754X (Verkkajulkaisu)

Työttömien Keskusjärjestön painotuote
Kesäkuu 2020

1. Johdanto

Avustusruokajakelu on taitekohdassa. EU:n vähävaraisimmille suunnattu eurooppalaisen avun rahasto 2014–2020 on päättymässä ja jatkossa EU:n ruoka-apu siirtyy ESR:n (Euroopan sosiaalirahasto) alaiseksi. Rahastoon liittyvä Suomen toimenpideohjelma on myös päättymässä vuoden 2021 lopussa. Ruokajakelukenttä on suuresa muutoksessa. Ruokajakelutoimijoiden yhteistyötä organisoidaan eri tavoilla. Muutamia Suomen kaupunkeihin on perustettu tai ollaan perustamassa hävikkiruokaterminaaleja, joiden mallina on Vantaan yhteinen pöytä. Pyrkimys hävikkiruuan puolittamiseen vuoteen 2030 mennessä tuo mahdollisuuksia ja haasteita ruokaa jakaville yhdistyksille.

Alkuvuodesta 2020 sain valmiiksi parikymmensivuinen referaatin ruokajakelun historiasta ja nykytilasta Suomessa. Samalla löytyi *Avun tilkutäkki* -tutkimus vuodelta 2014. Tutkimuksen kysely oli lähetetty lähes 171 suomalaiselle ruokajakelutoimijalle. Muokkasimme kyselyn Työttömien Keskusjärjestö ry:n toiminnanjohtaja Jukka Haapakosken ja viestinnän asiantuntija Leena Valkosen kanssa tähän tarkoitukseen sopivaksi. Kuviot selvitykseen teki järjestösihteeri Juha Keränen. Kuusi vuotta sitten tehty tutkimus antoi tälle selvitykselle historiallista kontekstia ja herätti mielenkiintoisia kysymyksiä ruokajakelun kehityksestä. Oliko mikään muutunut ruokajakelussa vuosien mittaan? Onko jonotuksesta päästy eroon ruokajakelussa? Onko yhdistysten tila- ja kylmäsäilytysongelmaan tulos ratkaisua?

Avustusruuan yhteydessä käytetty sanasto on sekava. Esimerkiksi ruoka-apu sanaa on käytetty erilaisissa tilanteissa ja siitä on muodostunut yleissana jaettavalle ruualle sekä ruokajakelutoiminnalle. Tässä selvityksessä on tehty selkeä erottelu eri nimitysten kesken, jotta lukijan on helppompi hahmottaa mistä kulloinkin on kyse.

Tutkimuksessa keskeisenä kysymyksenä oli selvittää miltä Työttömien Keskusjärjestön jäsenyhdistysten ruokajakelu näyttää vuonna 2020. Tahdottiin tietää mitä yhdistysten ruokajakelulle kuuluu. Selvitettiin, miten ruokajakelutoiminta on organisoitu, ja miten yhdistysten toiminta sijoittuu laajempaan avustusruokatoimijoiden kenttään. Kyselyssä tahdottiin saada selville, mitä yhdistyksissä ajatellaan ruokajakelun muutoksesta, ja mitä ideoita heillä on omaan toimintaansa. Vastausten myötä Keskusjärjestö sai tärkeää tietoa yhdistysten tarpeista ruokajakelun suhteen. Kyselyn myötä löytyi myös tarve jatkotutkimukselle.

Tein selvityksen projektina Aalto yliopiston *Projektihallinta F.E.C* koulutuksen yhteydessä. Tutkimus rahoitettiin sosiaali- ja terveystieteiden myöntämällä rahoituksella Työttömien Keskusjärjestö ry:n *Eväitä Elämälle* -hankkeelle, joka sisältää selvityksen tekemisen jäsenistön tuottamasta ruokajakelutoiminnasta.

Tampereella toukokuussa 2020
Maarit Fagernäs, projektisuunnittelija

2. Aineisto

Tässä selvityksessä ruokajakelulla tarkoitetaan kaikkea yhdistysten toimintaa, joka tähtää ruuan jakamiseen tarvitseville. Avustusruualla tarkoitetaan sekä EU:n ruoka-apua että yhdistyksen tähän tarkoitukseen ostamaa ruokaa ja lahjoitusruokaa, joka voi olla hävikkiruokaa tai yrityksen muusta syystä lahjoittamaa ruokaa.

Kyselyn pohjana käytettiin Avun tilkkutäkki – suomalaisen ruoka-apukentän monimuotoisuus -kyselyä, jota muokattiin tähän tarkoitukseen sopivaksi. Avun tilkkutäkki -kyselyn tekivät RAY:lle vuonna 2014 Ohisalo Maria, Eskelinen Niko, Laine Jonna, Kainulainen Sakari ja Saari Juho. Vuonna 2014 kyselyyn vastasi 171 ruokajakelutoimijaa eri puolilta Suomea. Tuolloin kysely lähetettiin myös 64 työttömien yhdistykselle ja siihen vastasi 19 yhdistystä, joista kahdeksan yhdistystä osallistui myös tähän kyselyyn. Tässä tutkimuksessa keskeisenä kysymyksenä oli selvittää miltä Työttömien Keskusjärjestön jäsenyhdistysten ruokajakelu näyttää vuonna 2020.

Työttömien Keskusjärjestö ry lähetti helmikuussa 2020 verkkopohjaisen Webropol-kyselyn (LIITE 1) avustusruuan jakamisesta 78 jäsenyhdistykselle, kolmelle aluejärjestölle ja kolmelle kannatusjäsenelle. Kyselyllä tahdottiin selvittää keitä yhdistysten ruokajakelussa työskentelee, millaista jaettava ruoka on ja mistä se tulee, miten ruokajakelu on organisoitu ja millaista yhteistyötä yhdistykset tekevät ruokajake luun liittyen muiden tahojen kanssa sekä millaisena yhdistykset näkevät ruokajakelun tulevaisuuden. Tahdottiin lisäksi selvittää millaisena yhdistykset kokevat STEA:n ja ESR:n roolin ruokajakelussa.

Yhdistyksillä oli vastausaikaa pari viikkoa ja tuossa ajassa 51 jäsenyhdistystä ja yksi aluejärjestö vastasi kyselyyn (LIITE 2). Vastaajista 35 yhdistyksellä on ruokajakelutoimintaa. Yhdellä aluejärjestöllä ja 16 yhdistyksellä ei ole ruokajakelua. Toiveena oli, että kaikki kyselyn saaneet vastaisivat, vaikka heillä ei olisikaan ruokajakelua. Kyselyn loppupuolella oli kysymyksiä, jotka koskivat ruokajakelun kehittämistä ja niihin kysymyksiin olisi ollut mielenkiintoista saada ajatuksia kaikilta. Yleisesti ottaen kyselyyn suhtauduttiin positiivisesti ja sitä pidettiin tärkeänä vaikka se olikin pitkä ja sen vastaamiseen kului aikaa.

COVID-19 pandemian vuoksi suunnitellut viisi havainnointimatkaa yhdistysten ruokajakelupaikkoihin jäi tekemättä. Tilalle pyydettiin havaintoja ruokajakelusta Työttömien Keskusjärjestön Terveystieteiden sosiaali- ja terveyspalveluohjaajilta, joita jatkossa kutsutaan tässä selvityksessä palveluohjaajiksi.

Terveystieteiden hankkeen työntekijät ovat jalkautuneet yhdistyksiin vuodesta 2016 alkaen.

Kevään aikana esitettiin kymmenen ruokajakelua koskevaa kysymystä (LIITE 3) Facebookin Työttömien aluejärjestöt ryhmässä. Kysymykset eivät herättäneet laajempaa keskustelua.

Kartta 1. Työttömien Keskusjärjestön jäsenyhdistykset kartalla.

3. Suomen toimenpideohjelma 2014–2020

Kesäkuussa 2010 Euroopan unioni hyväksyi älykäästä, kestävästä ja osallistavaa kasvua koskevan, *Eurooppa 2020* strategian. Unioni ja jäsenvaltiot asettivat tavoitteekseen vähentää vuoteen 2020 mennessä vähintään 20 miljoonalla seläisten ihmisten lukumäärää, joita uhkaa köyhyys ja sosiaalinen syrjäytyminen.¹

Suomen kansallisen ohjelman mukaan Eurooppa 2020 strategian määrällinen tavoite saavutetaan Suomessa, jos köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elävien määrää voidaan vähentää noin 150 000 henkilöllä. Noin 50 000 henkilön osalta tavoite saavutetaan työllisyystoimin.²

3.1. Vähävaraisimmille suunnattu eurooppalaisen avun rahasto 2014–2020

Maaliskuussa 2014 ruoka-apua varten perustettiin vähävaraisimmille suunnattu eurooppalaisen avun rahasto, *FEAD (The Fund for European Aid to the Most Deprived)* Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EU) N:o 223/2014. Rahaston yleiset säännökset ovat liitteessä (LIITE 4). Tässä selvityksessä ruoka-apunimiyttä käytetään vain puhuttaessa EU:n rahoittamasta ruuasta. Rahaston tarkoitus oli lisätä sosiaalista yhteenkuuluvuutta vähentämällä köyhyyttä ja lopulta poistamalla köyhyyden pahimmat muodot.

Rahastolla tuettiin kansallisia ohjelmia, jotka tarjoavat muuta kuin taloudellista tukea ruuan ja vakavan aineellisen puutteen helpottamiseksi ja/tai vähävaraisimpien sosiaalisen osallisuuden edistämiseksi. Tarkoituksena oli lieventää eniten sosiaaliseen syrjäytymiseen johtavia äärimmäisen köyhyyden muotoja kuten asunnottomuutta, lasten köyhyyttä ja ruuan puutetta. Vähävaraisimmille tarjotaan muuta kuin taloudellista tukea eli elintarvikkeina ja/tai perushyödykkeinä annettavaa apua ja sosiaalista osallisuutta edistäviä toimia, joiden tavoitteena on vähävaraisimpien integroituminen yhteiskuntaan.³

Asetuksessa kunnioitetaan perusoikeuksia ja noudatetaan erityisesti Euroopan unionin perusoikeuskirjassa tunnustettuja periaatteita, kuten ihmisarvon ja yksityiselämän sekä perhe-elämän kunnioittamista, oikeutta henkilötietojen suojaan, lasten ja ikääntyneiden henkilöiden oikeuksia, miesten ja

naisten välistä tasa-arvoa ja syrjäytymiskieltoa. Rahasto täydentää toimenpiteitä, joita rahoitetaan ESR:stä sosiaalista osallisuutta edistävinä toimina, kuitenkin siten, että siitä tuetaan yksinomaan vähävaraisimpia.

Rahastosta tuettiin kansallisia ohjelmia, joiden puitteissa elintarvikkeita ja/tai perushyödykkeitä jaettiin vähävaraisimmille jäsenvaltioiden valitsemien kumppaniorganisaatioiden välityksellä. Jotta voitiin lisätä ja monipuolistaa vähävaraisimpien henkilöiden elintarvikkeiden saantia sekä vähentää ja ehkäistä elintarvikkeiden haaskausta, rahastosta oli mahdollista tukea elintarvikelahjoitusten keräämiseen ja kuljettamiseen, varastointiin sekä jakeluun liittyviä toimia. Elintarvikkeet ja/tai perushyödykkeet oli jaettava vähävaraisimmille maksutta. Rahastosta tuettiin myös toimia, joilla edistettiin vähävaraisimpien sosiaalista osallisuutta.

Rahaston määrärahojen jaossa jäsenvaltioiden kesken vuosina 2014–2020 otettiin huomioon indikaattorit, joita arvioidaan Eurostatilta (Euroopan unionin tilastotoimisto) saatujen tietojen perusteella. Indikaattorit ovat vakavaa aineellista puutetta kokeva väestö ja erittäin alhaisen työssäkäyntiasteen kotitalouksissa elävä väestö. Lisäksi jaossa otetaan huomioon eri tavat avustaa vähävaraisimpia jäsenvaltioissa.

Kullekin jäsenvaltiolle oli kohdennettava rahaston kokonaissummasta 3 383 800 000 eurosta vähintään 3 500 000 euron määrä ohjelmakaudeksi 2014–2020. Jäsenvaltioiden toimenpideohjelmissa oli karotittava ja perusteltava ne ruuan puutteen ja/tai aineellisen puutteen muodot, joihin toiminta kohdistuu ja/tai tuettavat sosiaalista osallisuutta edistävät toimet sekä kuvattava sen vähävaraisimmille annettavan avun erityispiirteet, joka toteutetaan rahastosta kansallisille ohjelmille myönnettävällä tuella. Suurimmat osuudet rahastosta saivat Italia 595 milj., Espanja 499,9 milj., Ranska 443 milj., Puola 420 milj., Romania 391,3 milj. ja Kreikka 249,3 milj. euroa. Suunnilleen saman verran Suomen kanssa saivat Irlanti 20,2 milj. ja Tšekin tasavalta 20,7 milj. euroa. Pienimmät osuudet saivat Ruotsi 7 milj., Viro 7,1 milj., Itävalta 16 milj. ja Slovenia 18,2 milj. euroa. Yhdistynyt kuningaskunta, Alankomaat, Malta, Luxemburg, Kypros, ja Tanska saivat tuon aiemmin mainitun vähimmäismäärän 3,5 milj. euroa.⁴

1) Euroopan unionin virallinen lehti L 72/1 12.3.2014.

2) Työ- ja elinkeinoministeriö. Vähävaraisten avun toimenpideohjelma 2014–2020.

3) Euroopan unionin virallinen lehti L 72/1 12.3.2014.

4) Euroopan unionin virallinen lehti L 72/1 12.3.2014.

3.2. Suomen vähävaraisten avun toimenpideohjelma 2014–2020

Eurostatin tietojen mukaan Suomessa vuonna 2013 köyhyys tai sosiaalisen syrjäytymisen riski kosketi kaikkiaan noin 854 000 henkilöä. Erittäin alhaisen työssäkäyntiasteen kotitalouksissa elävän väestön määrä oli 351 000 henkilöä ja vakavaa aineellista puutetta koki 132 000 henkilöä.⁵

Toimenpideohjelman mukaan vuonna 2018 elintarvikeapua sai kaikkiaan 281 330 henkilöä, heistä naisia oli 120 375. Alle 15-vuotiaita oli 33 465 ja yli 65-vuotiaita 81 726. Maahanmuuttajien, ulkomaalais-taustaisten ja vähemmistöjen osuus oli 29 967 henkilöä. Vammaisten lukumäärä oli 6 213 ja kodittomien 2 222 henkilöä. Arvion mukaan avuntarvitsijoiden määrä oli edelleen hienoisessa laskussa, sillä edellisenä vuonna luku oli 284 352.

Tutkimusten mukaan suomalaisissa avustusruokajakeluissa asioivat ovat pääasiassa perusturva-etuuksien varassa eläviä ja huonossa työmarkkina-asemassa olevia henkilöitä. Vaikka toimeentulotulokilaki edellyttää kuntien vastaavan väestön vähimmäismääräisestä toimeentulon turvasta, ei perusturva riitä kaikille päivittäisten kulujen kattamiseen. Tutkijat arvioivat ruokajakelun asiakkaiden kertomusten perusteella, että julkisen sektorin toimijat tukevat hyvin työmarkkinoilta pudonneita lyhytkestoisissa ja tavanomaisiksi luokitelluissa tilanteissa. Pitkäkestoisissa ja kasaantuvissa ongelmissa ihmiset näyttävät putoavan julkisen sektorin turvaverkkojen läpi avustusruuan ja muun epävirallisen avun piiriin. Lisäksi on arvioitu, että varsinaista nälänhätää kokevat vain hyvin harvat. Puute ilmenee useimmiten jatkuvana riittämättömänä ja yksipuolisena ravintona.⁶

Vähävaraisten avun toimenpideohjelman kokonaisrahoitus Suomessa on 26,5 miljoonaa euroa vuosille 2014–2020. EU-rahoitusosuus summasta on 85 prosenttia eli 22,5 miljoonaa euroa. Kansallinen valtion vastinrahoitus on 15 prosenttia eli 4 miljoonaa euroa. Rahaston toimeenpanoa varten jäsenvaltiot ovat toimittaneet Euroopan komissiolle rahoitusta koskevan toimenpideohjelman. Suomessa vähävaraisten avun toimenpideohjelman toteutus keskittään elintarvikeapuun, jolla lievennetään vähävaraisimpien ruuan puutetta.

Ohjelmassa toteutetaan lisäksi sosiaalista osallisuutta tukevia toimenpiteitä, jotka voivat olla esimerkiksi tiedottaminen julkisen ja kolmannen sektorin palveluista ja projekteista sekä ohjaus, neuvonta ja tuki näiden palveluiden käytössä. Vähävaraisten avun toimenpideohjelman kautta jaettava elintarvikeapu helpottaa vähävaraisimpien tilannetta ja heikoimmassa asemassa olevien arkea tukien myös heidän sosiaalista osallisuuttaan. Siten toimenpideohjelma täydentää strategisesti osallisuutta vahvistavaa ja köyhyyttä vähentävää Euroopan sosiaalirahaston (ESR) tukemaa toimintaa.

Suomessa työ- ja elinkeinoministeriö vastaa vähävaraisten avun rahastosta ja Ruokavirasto (aiemmin Maaseutuvirasto) toimenpideohjelman toteutuksesta. Ruokavirasto vastaa elintarvikkeiden väli-varastoinnista ja kuljetuksista sekä elintarvikkeiden välittämisestä ruuan jakajille, jotka toimivat pääasiallisesti vapaaehtoistyön voimin.

Suomen suurimmat kumppaniorganisaatiot EU:n vähävaraisten avun toimenpideohjelmassa ovat Kirkkopalvelut ry, Suomen Vapaakirkko ViaDia ry ja Työttömien keskusjärjestö ry, jotka jakoivat 67,4 % ruokaavusta vuonna 2018. Muita kumppaniorganisaatioita olivat ADRA Finland Säätiön, Asaria ry, Ehkäisevä Päihdetyö EHYT ry, Hyvinkään Toimari ry, Hyvä Arki ry, Hyvä Sanoma ry, Jokilaaksojen nuorten tuki ry, Kainuun Kansalaiskeskus ry, Kälviän Rukoushuoneyhdistys Siion ry, Lammin Siion-Lähetys ry, Lounais-Suomen Työllistäjät ry, Mathjälp Ruoka-apu rf, Mielenterveyden keskusliitto, Mäntsälän Helluntai-lähetys ry, Rauman Seudun Työnhakijat ry, Sotkamon Rukoushuoneyhdistys Saalem ry, Suomen Katulähetysliitto ry, Suomen Ortodoksinen kirkko ja Suomen Punainen Risti. Jakelupaikkoja on noin 480 eri puolilla Suomea.⁷

5) Työ- ja elinkeinoministeriö. Vähävaraisten avun toimenpideohjelma 2014–2020.

6) Työ- ja elinkeinoministeriö. Vähävaraisten avun toimenpideohjelma 2014–2020.

7) Työ- ja elinkeinoministeriö. Vähävaraisten avun rahasto FEAD 2014–2020.

4. Ruokajakelun asiakkuus

Tässä selvityksessä asiakas on henkilö, joka hakee ruokaa avustusruokajakelusta. Seuraavassa tarkastellaan avustusruuan tarpeeseen vaikuttavia asioita ja Työttömien keskusjärjestön jäsenyhdistysten ruokajakelun asiakkaita, ruuan jakamisen ja asiakkaiden ruuanhaun säännöllisyyttä sekä yhdistysten ruokajakelun asiakkaiden kokonaismäärää. Kyselyssä selvitettiin, miten yhdistykset tarjoavat asiakkaille mahdollisuutta osallistua toimintaan ja liittyä yhdistyksen jäseneksi ja mitä liitännäistoimintoja yhdistyksillä on ruokajakelun yhteydessä.

4.1. Avustusruuan tarve

Yhteiskuntatieteiden tohtori Tuomo Laihiala kertoo väitöskirjassaan *Kokemuksia ja käsityksiä leipäjonoista*, että nykymuotoinen ruokajakelutoiminta syntyi seurakuntien reaktiona 1990-luvun lamaan. Suomi liittyi EU-jäsenyytensä myötä EU:n elintarviketukijärjestelmään ja ryhtyi vastaanottamaan unionin ruoka-apua 1996. Työttömien yhdistykset ovat jakanee avustusruokaa tuosta vuodesta lähtien. Eriarvoisuuden kasvaminen on eri tutkimusten mukaan synnyttänyt ryhmiä, jotka ovat jääneet pysyvästi syrjään suomalaisten muuten korkeasta hyvinvoinnista. Avustusruuan saajat ovat yksi näistä huono-osaisten ryhmistä.

Työttömien yhdistyksille suunnattu kysymys siitä, oliko ruuanhakijoissa henkilöitä, jotka eivät tarvitsisi avustusruokaa, jakoi vastauksia. Vastaajista puolet oli täysin tai jokseenkin sitä mieltä, että kaikki ruokajakeluasiakkaat hakevat ruokaa tarpeeseen. Yhdistyksistä viidennes ei osannut vastata ja kolmanneksen mielestä kaikki ruuanhakijat eivät välttämättä tarvitsisi avustusruokaa. Kolme vastaajaa neljästä oli sitä mieltä, että ilmaisuusruuan jakaminen ei passivoi ruokaa hakevia ihmisiä. Vastaajista 15 % ei ottanut asiaan kantaa.

Palveluneuvojien mukaan yhdistyksistä on kerrottu, että ruokajakelun asiakkaina on yhä nuorempia henkilöitä ja enenevästi myös työikäisiä eläkeläisten ohella.

Kun yhdistyksiä pyydettiin miettimään, mitä voisi tulla ruokajakelun tilalle, jos se lopetettaisiin, niin kannatusta saivat riittävä toimeentulo, yhteisölliset ruokailut ja ryhmätoiminta ja ruoka-apukortti. Tarvittaisiin myös enemmän yksilöllistä ja vaikuttavaa palveluneuvontaa ja pitäisi puuttua avustusruokatarpeen syihin.

4.1.1. Köyhyys

Laihialan mukaan Suomessa ja muissa hyvinvointivaltioissa köyhyys on suhteellista erotuksena lähinnä kehitysmaissa esiintyvistä absoluuttisesta köyhyydestä. Vakiintunut tapa mitata suhteellista köyhyyttä on tarkastella kuulumista alle 60 prosenttia väestön mediaanitulosta ansaitseviin kotitalouksiin. Tätä laskettaessa käytetään kotitalouden käytettävissä olevia rahatuloja kulutusyksiköiden määrällä jaettuna, jotta kooltaan ja rakenteeltaan erilaisten kotitalouksien tuloja voidaan verrata keskenään.

Perustuslain 19. pykälän mukaan: *"Jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon"*. Lakipykälä on ollut avustusruokakeskustelussa mukana 1990-luvulta lähtien. Tutkijat ovat muistutelleet perustuslain julkisen vallan vastuusta perustoimeentulon turvaan. Kolmannelle sektorille vähitellen valunut vastuu ei sovi perustuslain henkeen. Avun tilkkutäkki -tutkimuksessa otettiin esille julkisessa keskustelussa esiintynyt vastuun näkökulma ohjaamiseen liittyen. Kysyttiin onko eettisesti oikein, että sosiaalityöntekijä "ohjaa" avuntarvitsijoita paikkakunnan ruokajakeluun, julkiselta kolmannelle sektorille, kun etuuskäsittelyssä kestää ja avuntarvitsijan jääkaappi on tyhjä. Sosiaalityöntekijä voi ohjata aktiivisesti ruokajakeluun tai sosiaalitoimen tiloissa tai verkkosivuilla annetaan tietoa ruokajakelusta.

Kysymys siitä, kuuluuko avustusruoka hyvinvointivaltioon, jakoi vastaajien mielipiteitä. Puolessa yhdistyksistä oltiin täysin tai jokseenkin sitä mieltä, että avustusruuan jakaminen kuuluu hyvinvointivaltioon. Vastaajista kolmanneksen mielestä se ei kuulu hyvinvointivaltioon ja viidesosa ei osannut sanoa kantaansa. Noin puolet vastaajista on sitä mieltä, että ilmaisuusruuanjakelu ei johda vähitellen heikompiin julkisiin palveluihin, kun apua saadaan kolmannelta sektorilta ja kirkolta.

Laihiala kertoo, että brittiläinen sosiologi Peter Townsend määrittelee köyhyyden sen suhteellisen luonteen kautta: *yksilö joutuu luopumaan ympäröivässä yhteiskunnassa normaaleina pidetyistä toiminnoista resurssien vähyydestä johtuen*. Köyhäksi määritellään yksilö tai perhe, jonka resurssien vajeet estävät hankkimasta sellaista ruokavaliota, osallistumasta sellaisiin aktiviteetteihin ja nauttimasta sellaisista elinoloista ja mukavuuksista, jotka ovat tavanomaisia tai laajasti hyväksytyjä yhteiskunnassa.

Köyhyys merkitsee resurssien vajeiden lisäksi toimintakyvyn puutetta: resurssien muuntaminen toimintakyvyksi on yhtä olennaista kuin resurssit itsessään, sillä ilman toimintakykyä ne jäävät arvottomiksi. Toimintakykyajatteluun liittyvät myös esimerkiksi koulutukseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä kykyjä. Näiden kykyjen toteutumismahdollisuuden varmistaminen kaikille on yhteiskunnan tehtävä. Tunnettu kaksoisehtoon perustuva köyhyyden määritelmä sisältää sosiaalisen toimintakyvyn rajoittuneisuuden ja taloudellisten resurssien yhtäaikaisen puutteen. Lisäksi näiden edellytetään olevan yhteydessä toisiinsa. Köyhyyden kaksoisehto konkretisoi tuu ainakin viimesijaisen turvan, eli käytännössä toimeentulotukiasiakkuuden kohdalla Pohjoismaissa, ja näin ollen toimeentulotuen asiakkuutta voidaan pitää köyhyysmittarina, kertoo Laihiala.

Samaria Groupin arviointiraportin mukaan Suomessa elää yli 160 000 taloutta säännöllisen toimeentulotuen varassa. Perustoimeentulotukea saavien määrät vaihtelevat kuukausittain, mutta ne ovat tilastollisesti kasvussa. Maaliskuussa 2018 perustoimeentulotukea sai 226 030 henkilöä.

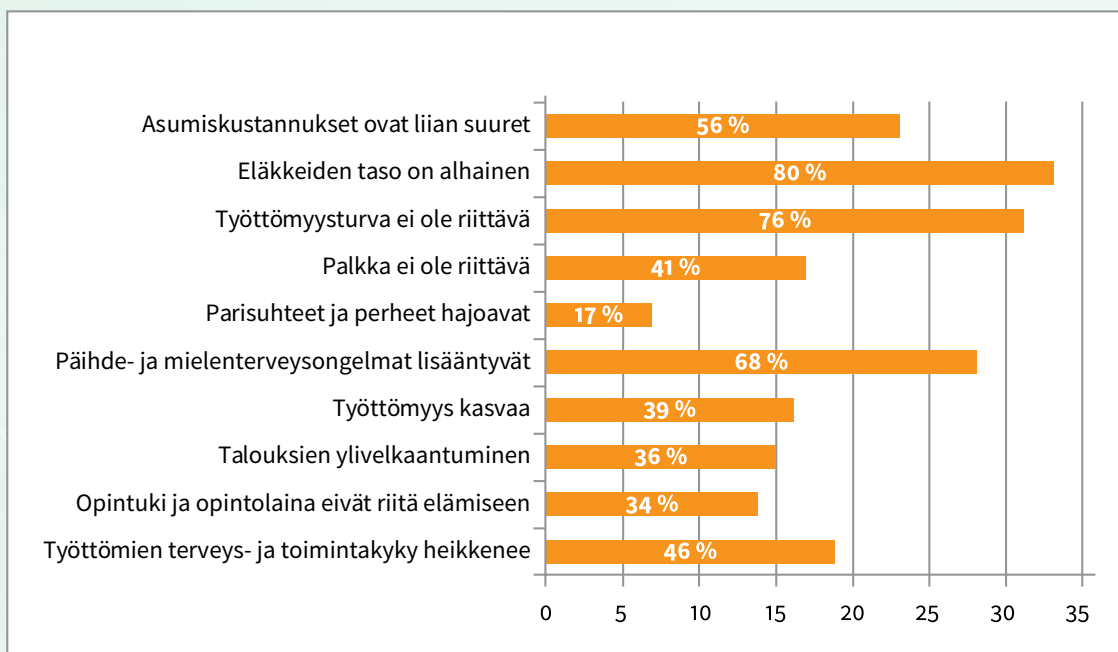
Kun yhdistysten piti valita 3–5 tärkeintä syytä siihen, että ilmaisruuan kysyntä kasvaa jatkossa, niin kolmeksi tärkeimmäksi syyksi valikoituivat eläkkeiden alhainen taso, työttömyysturvan riittämättö-

myys ja lisääntyvät päihde- ja mielenterveysongelmat. Seuraavina tulivat liian suuret asumiskustannukset, työttömien terveyden- ja toimintakyvyn heikkeneminen, palkan riittämättömyys, työttömyyden kasvu, talouksien ylivelkaantuminen ja opintuen ja opintolainan riittämättömyys elämiseen ja se, että parisuhteet ja perheet hajoavat (Kuvio 1).

Kyselyssä kolme yhdistystä neljästä piti avustusruokajakelua asiakkaille pärjäämisen kannalta välttämättömänä. Jokseenkin välttämättömänä sitä piti viidennes yhdistyksistä. Lähes kaikkien vastaajien mielestä avustusruoka on hyvä lisä paikkaamaan sosiaaliturvan aukkoja.

4.1.2. Häpeä

Laihiala käsittelee väitöskirjassaan häpeää. Stigma johtaa leimautumiseen ja leimautuminen aiheuttaa uhrissaan häpeää sekä itsekunnioituksen vähenemistä. Häpeä voi olla tunnetta riittämättömyydestä ja huonommuudesta ja on usein seurausta nöyrytyksistä tai epäonnistumisista. Häpeä on lähtöisin syvältä ihmisyydestä ja sellaisena yksi arkielämän yleisimpiä ja keskeisimpiä tunteita, johon yksilöt soisialisuvat jo lapsuudessa. Häpeää on luonnehdittu itsetietoiseksi ja kivuliaaksi psykososiaaliseksi tunnetilaksi, ja sen tiedetään olevan yhteydessä lukuisin

Kuvio 1. Avustusruuan kysynnän kasvun syyt (N=41)

haitallisiin psyykkisiin tiloihin, kuten matalaan itse-tuntoon, masennukseen, ahdistukseen, syömishäiriöihin ja itsetuhoisiin ajatuksiin.

Koska häpeä syntyy epäonnistumisesta omiin tai ulkopuolelta asetettuihin vaatimuksiin vastaamisessa, häpeän kokemisesta on perinteisesti erotettu kaksi muotoa, henkilökohtainen häpeä ja sosiaalinen häpeä. Haavoittuvassa asemassa olevat kokevat itsensä erityisen toivottomiksi, jos he kokevat samanaikaisesti sekä henkilökohtaista että sosiaalista häpeää. Kun ihminen tuntee itsensä riittämättömäksi ja muita huonommaksi, hän voi yrittää pelastaa kasvonsa vetäytymällä ja ottamalla etäisyyttä muuhun yhteiskuntaan. Tällainen reaktio rajoittaa kuitenkin mahdollisuuksia irtautua häpeästä, uusintaa sitä ja enustaa sen pitkittymistä.

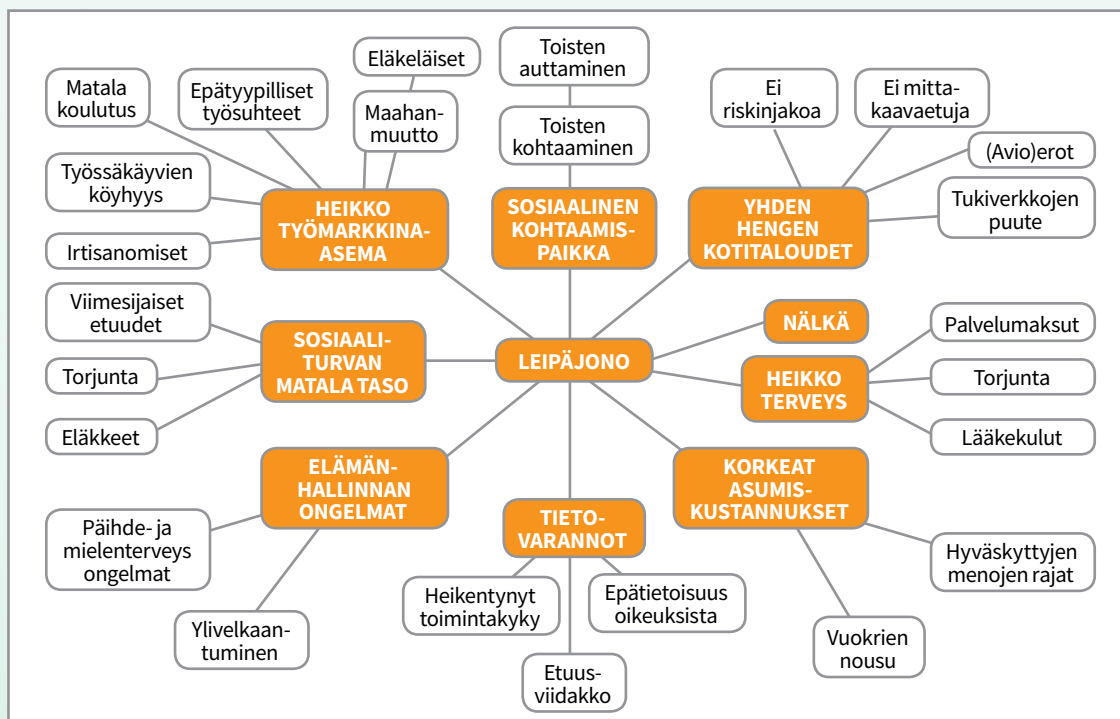
Se, mitä hävetään, vaihtelee aikakausittain, maittain ja kulttuureittain. Vaikka kulttuurieroja häpeän suhteen on olemassa, köyhyyteen liittyvä häpeä on todettu luonteeltaan universaaliksi. Köyhyydestä aiheutuvan häpeän ei ole todettu edellyttävän absoluuttista köyhyyttä, sillä sitä esiintyy erilaisissa yhteiskunnissa ja elinympäristöissä köyhästä Ugandasta rikkaaseen Norjaan.

Vaikka Suomea on totuttu pitämään institutionaalisenä hyvinvointivaltiona, myös suomalaista poliittista keskustelua on syytetty ihmisten jakamisesta kahteen luokkaan, ”porkkanoilla” palkittaviin rikkaisiin ja vauraisiin, jotka tarvitsevat lisää verohelpotuksia tehdäkseen enemmän ja paremmin töitä, ja kepillä kannustettaviin köyhiin ja osattomiin, jotka tarvitsevat leikkauksia tukiinsa, jotta heidät patistetaisiin töihin.

Kun tutkimuksessa kysyttiin, onko ruuan hakeminen nöyryyttävää, niin hieman yli puolet yhdistyksistä oli täysin tai jokseenkin sitä mieltä, että se ei ole nöyryyttävää. Viidesosa piti avustusruuan hakemista nöyryyttävänä. Viidesosa yhdistyksistä ei ottanut kantaa.

4.1.3. Työttömät

Laihiala toteaa tutkimuksessaan, että työttömät kärsivät hyvinvoinnin puutteista, kuten talouden ja terveyden ongelmista sekä terveyspalvelujen saavuttamisen vaikeudesta, selvästi yleisemmin kuin työssä käyvät. Työikäisten työttömyys on muuta sosioekonomista taustaa, kuten tuloja ja koulutustasoa, johdonmukaisemmin yhteydessä huono-osaisuuteen.

Kuvio 2. Laihiala, leipäjonojen syntymisen syytä.

Työssä käynti määrittää suuresti yhteiskunnallista osallisuutta. Väestötutkimukset osoittavat, että työttömyys on yksi keskeisimpiä kasautunutta huono-osaisuutta ennustavia tekijöitä. Työttömien yleinen elämänlaatu on kolme kertaa heikompaa ja tyytyväisyys terveyteen neljä kertaa heikompaa kuin työssä käyvillä. Työttömyys ennustaa myös korkeaa kuolleisuutta (Kuvio 2).

Työttömien yhdistyksiltä kysyttiin ruuan kysynnän kehitystä viimeisen vuoden aikana. 40 yhdistyksestä 27 kertoi kysynnän kasvaneen ja 10 kertoi kysynnän vakiintuneen ja pysyneen ennallaan. Yhdenkään yhdistyksen mielestä kysyntä ei ole laskenut.

4.2. Työttömien yhdistysten ruokajakeluasiakkaat

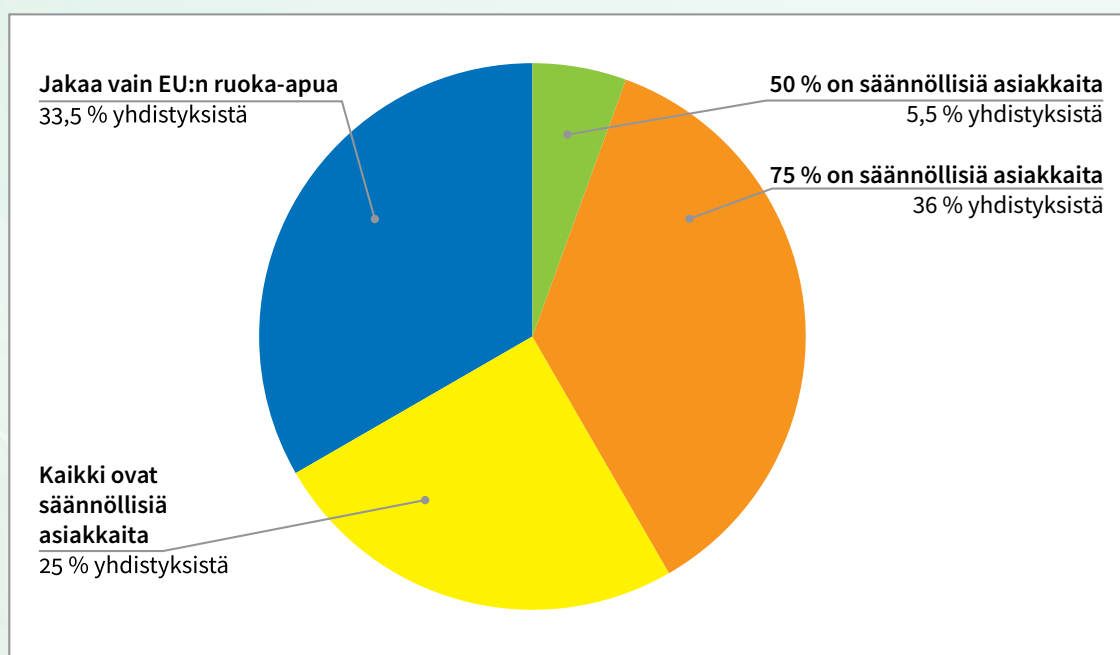
Tähän kyselyyn vastanneiden 36 yhdistyksen ruokajakelussa käy yhtenä teoreettisena jakelupäivänä yhteensä noin 4500 asiakasta. 2500 asiakasta käy hakemassa EU-ruokaa kerran tai pari vuodessa. 2000 asiakasta osallistuu viikoittain järjestettäviin ruokajakeluihin. Alle sata asiakasta kävi 23 yhdistyksessä ja 13 yhdistyksessä yli sata asiakasta. Alle sadan asiakkaan jakelupäivien joukossa on kaksi ja yli sadan yhdeksän yhdistystä, jotka jakavat vain EU:n ruoka-apua ker-

ran tai pari vuodessa. Reilussa kolmanneksessa kävijämäärä on 10–30 asiakasta/ruuanjakopäivä.

Kyselyssä pyydettiin arvioimaan ruuanjakelun asiakasmäärien lisäksi jakelussa säännöllisesti käyvien asiakkaiden osuutta. Säännöllisellä kävijällä tarkoitetaan vähintään kahden viikon välein ruokajakelussa asioivaa henkilöä. Säännöllisten kävijöiden osuutta arvioitiin tasoilla 25 %, 50 %, 75 % ja 100 %. Yhdeksällä sekä EU-ruokaa että lahjoitusruokaa jakavasta 24 yhdistyksestä kaikki asiakkaat käyvät säännöllisesti, 13 yhdistyksen asiakkaista 75 % käy säännöllisesti ja kahden yhdistyksen asiakkaista puolet on säännöllisesti käyviä. Vastaajista 12 yhdistystä jakaa vain EU:n ruoka-apua (Kuvio 3).

Edellisten perusteella laskettuna kyselyyn vastanneiden työttömien yhdistyksillä on noin puoli miljoonaa asiakaskontaktia vuodessa. Suurin osa kontakteista on ruokajakelun säännöllisten asiakkaiden kanssa ja pienillä paikkakunnilla avuntarvitsijat usein tunnetaan.

Yhdistyksiltä kysyttiin miten ne tarjoavat ruokajakeluasiakkaille mahdollisuutta tulla mukaan toimintaan. 35 yhdistyksestä parikymmentä tarjoaa aktiivisesti mahdollisuutta tulla mukaan toimintaan. Joskus, kun henkilöstöä on vähän, niin asiakkaat tarttuvat toimeen ja auttavat. Asiakas ei ole täl-

Kuvio 3. Säännöllisten kävijöiden määrä työttömien yhdistysten ruokajakelussa (N=36)

löin pelkästään vastaanottaja vaan myös osallistuu toimintaan.

Yhdistykset kertoivat miten ne tarjoavat ruokajakeluasiakkaille mahdollisuutta liittyä jäseneksi yhdistykseen. Yleisin käytäntö on ilmoitustaulu, kotisivut, Facebook ja keskustelut ruokajakelutilanteessa. Ruokajakelupaikalla on usein myös jäseneksi liittymiskaavakkeita. Vain yhdessä yhdistyksessä piti olla jäsen saadakseen ruokaa. Yksi yhdistys vastasi, että eivät ”tyrkytä” jäsenyyttä. Jäseneksi liittymällä voi saada etuja, kuten esim. alennusta lounaasta. Jäseneksi liittymismahdollisuus otetaan puheeksi tapahtumien yhteydessä tai esitteitä jakamalla. Yksi yhdistys käyttää hyväksi asiakkaiden odotteluajan ulkona. Asiakkaille käydään ketomassa yhdistyksen toiminta-

nasta ja ikkunassa sekä sisällä on tv-ruutu, jossa pyörii yhdistyksen esittely.

Asiakkaiden kanssa keskusteltaessa on monelle jäänyt mieleen sosiaalisen kohtaamisen tärkeys ruokajakelussa. Joissakin paikoissa keskustelu jää vähäiseksi, kun paikalla on paljon ihmisiä. Palveluneuvojien mukaan moni häpeää sitä, että joutuu hakemaan ruokaa ja poistuu mahdollisimman nopeasti paikalta. Monet asiakkaat kokevat, että he eivät tulisi työtömyys- ja sosiaalietuuksilla toimeen, jos joutuisivat ostamaan ruokansa kaupasta. Asiakkaat ovat kertoneet, että avustusruoka on yksinkertaisesti elintärkeää. Palveluneuvojat kertovat, että osa ihmisistä kokee tärkeänä ruokajakelun uskonnollisen sitoutumattomuuden. Osansa arvostelusta saa Kelan byrokrania.

Hyväksi havaittuja käytäntöjä:

- Toivotetaan kaikki tervetulleeksi mukaan toimintaan
- Asiakkaat osallistuvat ruokajakelun järjestelyihin
- Ruokakassiin laitetaan yhdistyksen toimintaa esittelevä esite
- Ruokajakelutiloissa on tarjolla esitteitä, ilmoitustaulu, palautelaatikko ja näyttö, joista asiakas saa tietoa yhdistyksen toiminnasta
- Ilmoittautumalla postituslistalle saa kännykkäänsä viestin, kun tarvitaan vapaaehtoisia
- Kajaanin Työvoimayhdistys ja Itä-Suomen Maa- ja Kotitalousnaiset ideoivat kaikille jaettavissa olevan videon, joka sisältää valmistusvinkkejä avustusruuasta:
<https://www.youtube.com/watch?v=5EJxrZtToRQ>
(löytyy myös: <https://tyottomat.fi/hankkeet/eunruokaapu/>)

5. Avustusruoka

S seuraavassa selvitetään millaisia elintarvikkeita työttömien yhdistysten ruokajakelussa on tarjolla ja mistä jaettava ruoka tulee yhdistyksille. Yhdistyksiä pyydettiin arvioimaan jaetun ruokakassin arvoa ja jaettavan ruuan laatua. Kysyttiin myös kävijämääriä ruokalassa ja kahvilassa viikoittain sekä ruokalan aterian hintaa.

5.1. EU:n ruoka-apu

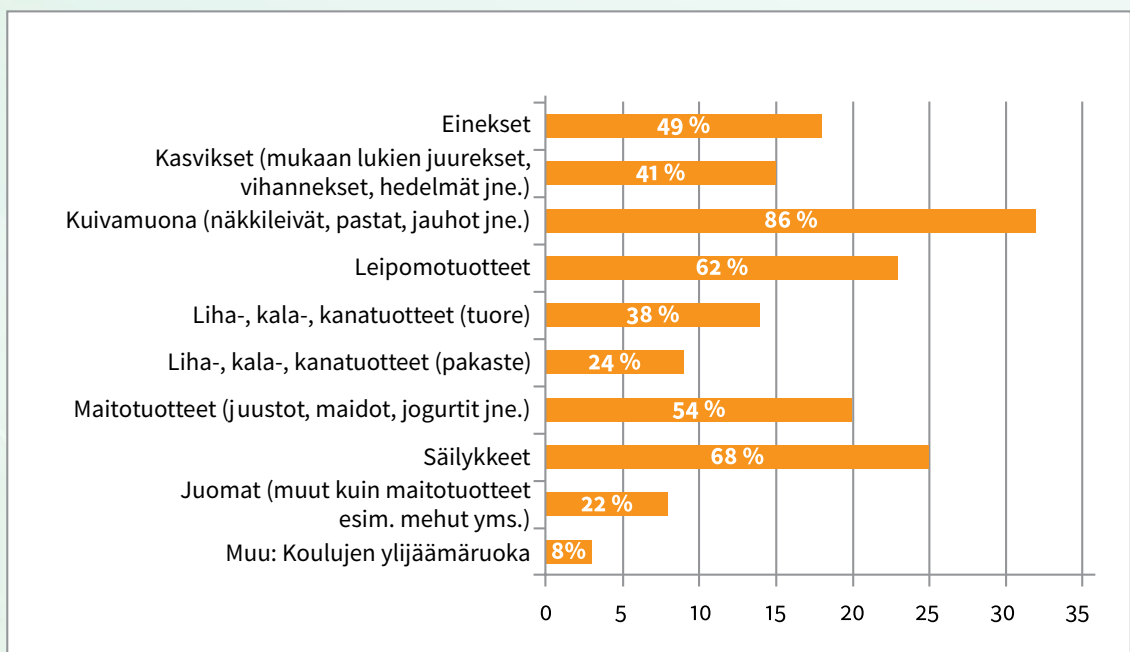
Ruokaviraston FEAD täytäntöönpanoraportin mukaan EU:n ruoka-apuna vähävaraisimmille jaettavat elintarvikkeet olivat vuonna 2018: *vehnä jauho, sämpyläjauho, puurohiutale, pastatuote, lihasäilyke, hapankorppu, aamiaisviljavalmiste (mysli), hernekeitto ja maitojauhe sekä valmisateria-ainespasta juustokastikkeessa*. Vuonna 2019 valmisateria vaihtui *perunasosejauheeseen*.

Hedelmien ja vihannesten tuottajien kriisitukea koskeva kansallinen valtioneuvoston asetus 1331/2015 astui voimaan marraskuussa 2015. Asetuksen mukaisessa ilmaisjakelussa toimitaan siten, että tuottaja tai tuottajaorganisaatio voi sopia ilmaisjakelutuotteen toimittamisesta samojen toimijoiden kanssa, jotka on hyväksytty EU:n ruoka-apuohjelmaan. Käytännössä tuottajat voivat asetuksen mukaan saada tukea antaessaan hedelmiä tai vihanneksi ilmaiseksi jaetta-

vaksi vähävaraisten avun toimenpideohjelmassa hyväksytyjen kumppaniorganisaatioiden kautta jaettavaksi ruoka-apuna vähävaraisille. Täytäntöönpanoraportin mukaan tuottajat tai tuottajaorganisaatiot eivät käyttäneet tätä tukimuotoa vuonna 2018.

EU:n ruoka-apu tuodaan pääsääntöisesti suurina erinä suoraan jakelijoille ja ruoka varastoidaan. Ruoka-avun varastoiminen ja jakaminen säännöllisesti asettaa yhdistyksille haasteita tilojen suhteen. Kyselyyn vastanneista yhdistyksistä 20 jakaa sekä EU-ruokaa että lahjoitusruokaa, 12 jakaa vain EU-ruokaa ja neljä yhdistystä ei jaa lainkaan EU-ruokaa. EU-ruoka muodostaa usein pohjan jaettavalle ruokakassille, jota täydennetään kauppoista saadulla lahjoitusruoalla ja yhdistyksen ostamilla elintarvikkeilla.

Kysymykseen vastanneista 39 yhdistyksestä kymmenen jakaa vain valmiita esim. EU-ruokakasseja. Vajaassa puolessa vastauksista kassien sisältö on joltain osin vakio ja asiakas tai jakaja voi vaikuttaa osaan kassin sisällöstä. Neljässä yhdistyksessä ruuan jakajat säätelevät ruokakassin sisältöä jakamalla tuotteita määrätyn määrän. Yhdeksän yhdistystä jakaa vain ruokakasseja eikä heillä ole ruokala ja/tai kahvilatoimintaa. Ruokakassin arvo vaihtelee 5–50 euron välillä. Yhdistyksistä noin puolet arvioi kassin arvoksi 20–30 €. Neljäsosalla yhdistyksistä kassin arvo on alle 20 €. Yhdistyksistä suurin osa antaa ruo-

Kuvio 4. Työttömien yhdistysten jakamat elintarvikkeet (N=37)

kakassin myös ruuanjakajille. Viidessä yhdistyksessä ruuanjakajat eivät saa ruokakassia.

5.2. Lahjoitusruoka

1990-luvulla puhuttiin sosiaalipoliittisesta ongelmas- ta ja työttömyydestä. 2010-luvulla avustusruoka liite- tään hävikkiruokakeskusteluun. Laihiala pohtii tut- kimuksessaan voisiko väliaikaiseksi tarkoitettu avus- tusruokajakelu muuttua yhteiskuntapoliittisen köy- hyysongelman ja ekologisen ruokahävikin ongelmat yhdistäväksi ratkaisumalliksi.

Avun tilkkutäkki -tutkimuksen haastatteluissa ja kentällä käydyissä keskusteluissa nousi toistuvasti esiin ajatus, että ruuan päätyminen kaatopaikalle on ekologisesti kestävämpi ja moraalisesti tuomittavaa.

Enemmistö eli 20 kyselyyn vastanneista yhdis- tyksistä jakaa EU-ruuan lisäksi lahjoitusruokaa, joka tulee suurimmaksi osaksi K- ja S-ketjun kaupoista, muista kaupoista ja leipomoista. Neljä yhdistystä ja- kaa vain lahjoitusruokaa. Tuottajat saattavat lahjoit- taan ylijääneitä tai virheellisiä tuotteita. Kolme yh- distystä jakaa lahjoitusruuan lisäksi koulujen ylijää- märuokaa. Pariin paikkaan saadaan lihantuottajilta ruokaa. Yksi yhdistys ostaa ruokaa rahalahjoituksel- la kaupan ja leipomon lahjoitusruuan lisäksi. Myös lähituloilta voidaan saada munia ja maitotuotteita. Suurimmassa osassa yhdistyksiä on tarjolla kuiva- muonaa, leipomotuotteita ja maitotuotteita. Säännöl- linen lahjoitusruuan hankkiminen, varastointi ja ja- kaminen ovat kuljetuksen ja muun toiminnan orga- nisoinnin kannalta haastavia (Kuvio 4).

5.2.1. Ruuan lahjoittajat

Päivittäistavarakauppa ry on laatinut kirjallisen suo- situksen kauppiaille elintarvikkeiden luovuttamisesta hyväntekeväisyyteen.¹

Kaupan näkökulmasta yhteistyö ruokajakelussa on toimivampaa, kun hävikkiin meneviä elintarvik- keita noudetaan säännöllisesti. Keskittyneet järjestel- mät, kuten Vantaan yhteinen pöytä, merkitsevät elin- tarviketeollisuudelle ja kaupalle sujuvampaa tapaa toi- mia yhden, hyvin koordinoitun toimijan kanssa kuin kymmenien tai satojen pienten ruuan jakajien kanssa.

Elintarviketeollisuus ja -kauppa ovat tehneet lis- sääntyvässä määrin toimenpiteitä ruokahävikin määrän vähentämiseksi. Evira lievensi vuonna 2013 elintarvikkeiden luovuttamiseen liittyviä sääntöjä. Tämä on lisännyt kaupoista, tukuista ja teollisuudes-

ta saatavien elintarvikkeiden luovuttamista edelleen jaettavaksi lahjoitusruokana. Kaupat ovat alkaneet myydä itse entistä enemmän ruokaa, jonka viimei- nen myyntipäivä lähestyy. Elintarvikkeiden jakelu-, varastointi- ja valmistusprosesseja on kehitetty siten, että syntyy entistä vähemmän ylituotantoa.

5.3. Työttömien yhdistysten ruokala- ja kahvilatoiminta

Puolella 28 yhdistyksestä on sekä ruokala- että kahvi- latoimintaa. Kahdella yhdistyksellä ei ole ruokakas- sien jakoa ollenkaan vaan heillä on vain ruokala- ja/ tai kahvilatoimintaa ruuan säilytystilojen puutteen vuoksi. Aterian saa alle neljällä eurolla parissa kym- menessä yhdistyksessä. Kahdeksan yhdistystä veloit- taan aterian 5–6 euroa. Yksi yhdistys tekee yhteistyö- tä seurakunnan kanssa ja he osallistuvat seurakun- nan ruokajakeluun. Seitsemän yhdistystä järjestää säännöllisesti viikoittain tai kuukausittain yhteisruo- kailuja esim. edullisia yhteislounaita tai aamupaloja.

Kyselyyn osallistuneiden työttömien yhdistysten ruokaloissa käy viikossa yhteensä keskimäärin 4200 ja kahviloissa 1500 asiakasta. Kymmenessä yhdistykses- sä käy asiakkaita ruokalassa alle sata ja 15 yhdistyk- sessä käy yli sata asiakasta viikossa, näistä yhdeksässä käy 100–200 asiakasta viikossa. Yli puolessa yhdistys- ten 16 kahvilasta käy 10–50 asiakasta viikossa. Kahvi- loiden kävijämäärä viikossa jää alle sadan asiakkaan.

Viime vuosina on eri puolille Suomea perustettu erilaisia hävikkiruokayrityksiä kuten hävikkiruoka- ravintoloita ja mehupuristamoita. Työttömien yhdis- tykset suhtautuvat hävikkiruokayrityksen perusta- miseen nihkeästi sillä yli puolet 36 yhdistyksestä ei näe sitä mahdollisena. Kolmannes yhdistyksistä nä- kisi perustamisen mahdollisena ja joka kymmenes voisi ehkä perustaa hävikkiruokayrityksen. Muuta- ma tarvitsisi enemmän taloudellisia ja henkilöstö- resursseja ja jonkun mielestä yrityksen perustami- nen ei kuulu yhdistyksen tehtäviin.

Lähes kaikkien vastanneiden kesken jaettavaa ruokaa pidetään laadukkaana. Kysymykseen vastan- neesta 36 yhdistyksestä 82 %:n mielestä ruoka on terveellistä ja hyvinvointia edistävää. Yhdistyksistä 18 % vastasi, että eivät ole tyytyväisiä, täysin tyytyväisiä tai ovat joskus tyytyväisiä. Valikoimaan toivottiin muutosta. Joidenkin mielestä ruoka on liian hiilihydraattipitoista tai haluttiin sikanautasäilykkeen tilalle soijarouhetta ja yleensäkin enemmän kasviksia ja hel- delmiä valikoimaan. Toisaalta arvostettiin sitä, että ruoka on hyvin säilyvää. Tyytyväisyys tai tyytymät- tömyys ei liittynyt ruuan alkuperään eli siihen jaet-

1) Päivittäistavarakauppa ry – PTY. Suositus jäsenyhdistyksille 2013.

6. Ruokajakelun toimijat

Seuuraavaksi tarkastellaan ruokajakelukentän muita toimijoita ja toimijoiden välistä yhteistyötä sekä vapaaehtoisten ja palkattujen määrää työttömien yhdistysten ruokajakelun henkilöstössä. Yhdistyksiltä kysyttiin myös motivaatiota toiminnan taustalla sekä miesten ja naisten työtehtävien eroja.

6.1. Ruokajakelun muut toimijat

Yhtä kattavaa listaa kaikista avustusruokaa Suomessa jakavista toimijoista ei ole, eivätkä toimijat paikallistasollakaan aina ole tietoisia muista avustusruokaa jakavista. Avun tilkkutäkki -tutkimusraportin mukaan avustusruokaa jakavista tahoista 53 % oli perustettu 2000-luvulla. Erilaiset järjestöt ja yhdistykset, olivat ottaneet ruuan jakamisen 2000-luvulla osaksi laajempaa toimintaansa. Avustusruokatoiminnassa nähtiin jatkuvuutta ja vakiintumista, sillä vain harva toimijoista raportoi toimintansa keskeytyneen vuoteen 2013 mennessä. Työttömien yhdistyksistä valtaosa tutkimukseen osallistuneista (79 %) oli aloittanut ruokajakelun jo 1990-luvulla.

Kolmasosa ruokajakeluista on perustettu evankelisuterilaisen kirkon aloitteesta. Kirkon diakoniatyöllä on pitkät perinteet ja ruokajakelu voidaan nähdä osana laajempaa, kokonaisvaltaista diakoniatyötä.

Avun tilkkutäkki -tutkimuksen mukaan merkittävimpinä yhdistyksinä ruokajakelukentällä toimivat keskusjärjestövetoiset yhdistykset, kuten työttömien yhdistykset ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

6.2. Yhteistyö ruokajakelussa

Suomalaisella avustusruokakentällä on useita pitkäaikaisia toimijoita ja siksi sinne on muodostunut paljon virallisia ja epävirallisiakin käytäntöjä, yhteistyökuvioita sekä sopimuksia. Vuoden 2014 tutkimuksessa toimijoiden yhteistyön ehdottomasti suurimpana etuna nähtiin taloudelliset säästöt ja toiminnan tehostuminen, joita toiminnan keskitetty koordinointi voisi tuoda.

Vuoden 2014 tutkimuksen haastatteluissa selvisi, että ruuan lahjoittajilla oli myös paljon suullisia sopimuksia liittyen yleisiin käytäntöihin: ruokaa sitouduttiin hakemaan aina tietty määrä, eikä sitä voinut ottaa valikoiden, vaikka olisi tiedetty, että yhtä tuotetta, esimerkiksi leipää, tulisi liikaa. Toimijalla odotettiin myös olevan sopiva kuljetusväline, kuten kylmäkuljetusauto tai jopa kuorma-auto, jos ruokaa haettiin isoilta tuottajilta. Toisinaan tuottajat saattoivat myös kuljettaa tuotteitaan ruuanjakopaikalle. Vantaan Yhteinen pöytä -hankkeeseen haettiin ESR:n projektirahaa ja se perustettiin vuonna 2015. Tahto-

Kuvio 5. Työttömien yhdistysten paikalliset yhteistyötahot (N=42)

tilaa yhteistyöhön ruokajakelijoiden kesken löytyi jo vuoden 2014 kyselyyn vastanneilta, sillä noin puolet avustusruokatoimijoista oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä, että tulisi tehdä lisää yhteistyötä muiden paikallisten kanssa.

Tähän kyselyyn vastanneiden yhdistysten tietojen mukaan joka toisen työttömien yhdistysten ruokajakelun kanssa toimii samalla paikkakunnalla myös evankelisluterilainen seurakunta ja/tai jokin hengellinen yhteisö esim. Helluntaiseurakunta, Via-Dia, Vapaakirkko, Pelastusarmeija ja/tai Katulähetys. Usealla paikkakunnalla jakaa ruokaa myös jokin/jotkin muu yhdistys/yhteisö tai SPR. Yhdistys on ainoa avustusruuanjakaja vain kolmella paikkakunnalla vastanneista.

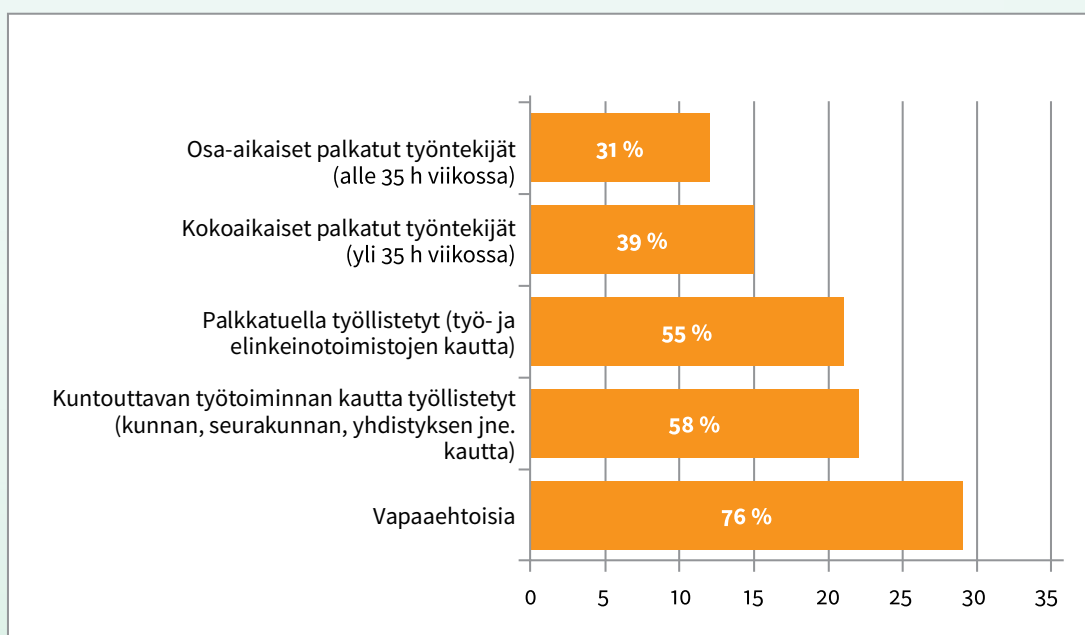
Viimeisen vuoden aikana yhdistyksistä kolme yhdistystä neljästä on tehnyt yhteistyötä kunnan sosiaali- ja/tai terveystoimen kanssa. Yli puolet yhdistyksistä on tehnyt yhteistyötä evankelisluterilaisen seurakunnan, kaksi viidestä yhdistyksestä paikallisten sosiaali- ja/tai terveysalan järjestöjen ja kolmannes yhdistystä muiden työttömien yhdistysten kanssa. Viidenneksellä yhdistyksistä ei ole ollut yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Jonkin verran on ollut yhteistyötä Suomen Punainen Ristin, eri järjestöjen kuten esim. Martat, Maatalousnaiset, kristillisen vapaan suunnan ja kunnan muiden palvelujen (esim. ateriapalvelu) kanssa (Kuvio 5).

Yhteistyötä oltaisiin valmiita tekemään enemmän muiden paikallisten toimijoiden, yrittäjien ja poliitikkojen kanssa. Toivottiin myös yhteneväisiä käytäntöjä kaikkiin maakuntiin kuten esim. logistiikka-keskuksia.

6.3. Ruokajakelun henkilöstö

Avun tilkkutäkki -tutkimuksen mukaan vapaaehtoisina toimi muun muassa eläkeläisiä, mielenterveys- ja päihdekuntoutujia ja useita täysin työkuntoisia työttömäksi jääneitä henkilöitä. Myös useat etniset ryhmät olivat edustettuina. Useille vapaaehtoisista työ ruokajakelussa tarjosi mielekästä tekemistä. Moni ruokajakelussa mukana oleva henkilö oli siirtynyt autettavasta auttajaksi. Vapaaehtoisilla ei usein ollut enempää taloudellisia resursseja kuin jonottamassa olleilla ihmisillä ja siksi vapaaehtoiset saivat yleensä kerätä ruokakassin myös itselleen.

Tähän kyselyyn vastanneissa työttömien yhdistyksissä työskentelee keskimääräisessä ruuanjakotilaisuudessa yhteensä 180 vapaaehtoista. Yli puolessa yhdistyksistä työskentelee 1–6 vapaaehtoista, neljänneksessä työskentelee 1–2 tai 5–6 vapaaehtoista. Kymmenessä yhdistyksessä ei ole lainkaan vapaaehtoisia. Vuoden 2014 tutkimuksessa työttömien yhdistyksissä oli vapaaehtoisia keskimäärin kahdesta viiteen eli määrä on pysynyt samana. Viidellä yhdistyksellä on

Kuvio 6. Työttömien yhdistysten henkilöstö ruokajakelussa (N=38)

henkilöstössä vain vapaaehtoisia ja kolmella taas ei ole ollenkaan vapaaehtoisia.

Vapaaehtoisten työpanos on tärkeää, mutta ruokajakelu myös työllistää ihmisiä. Yhdistyksistä 15:ssä on kokoaikaisesti eli yli 35 tuntia viikossa työskenteleviä. Osa-aikaisesti eli alle 35 tuntia viikossa työskenteleviä on 12 yhdistyksessä. Yhdistysten ruokajakelussa oli yhteensä 69 palkansaajaa. Noin puolessa vastanneista yhdistyksistä palkattua henkilöstöä oli 1–2, seitsemässä yhdistyksessä oli 3–4 ja kolmessa yhdistyksessä oli 5–6. Kymmenessä yhdistyksistä ei ollut yhtään palkansaajaa. Palkkatuella ja kuntouttavan työtoiminnan kautta työllistettyjä on joka toisessa yhdistyksessä. Vapaaehtoisia on kolmessa yhdistyksessä neljästä. Edellisten lisäksi yhdistyksissä on henkilöstöä työkokeilun, työharjoittelun ja yhdyskuntapalvelun kautta (Kuvio 6).

Avustusruokakentällä toimii suuri määrä ihmisiä erilaisissa tehtävissä erilaisin taustoin ja motiivein. Vuoden 2014 tutkimuksessa monet ruokajakelussa toimivat kokivat, että heidän toiminnallaan oli arvo kas työllistävä vaikutus: työllistettiin etenkin ihmisiä, joiden olisi hankala työllistyä vapaiden markkinoiden kautta. Osalle näistä ihmisistä työ ruokajakelussa nähtiin askeleena kohti varsinaista työpaikkaa, kun taas osa toimijoista ei uskonut ”henkilökuntansa” enää koskaan työllistyvän vapaiden markkinoiden kautta. Jälkimmäisissä tapauksissa koettiin, että ruokajakelussa tehdyn työn tarkoitus oli lähinnä antaa merkitystä näiden ihmisten elämään estäen heitä syrjäytymästä.

6.3.1. Auttamisenhalun taustaa

Laihialan tutkimuksessa solidaarisuus on tärkein auttamisen ja avun ansaittavuuden taustalla vaikuttava käsite. Se on positiivista asennoitumista niin etäisiä kuin läheisiä kanssaihmiä kohtaan ja merkitsee myötämielisyyttä, yhteisvastuullisuutta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Empatiolla tarkoitetaan puolestaan myötätuntoista eläytymistä. Empatian käsite yhdistyy siihen, kuinka ja millä tavalla ihminen samastuu heikossa asemassa olevan tilanteeseen. Tämän vuoksi empatia on demokraattisen yhteiskunnan tärkeä rakennusaine. Vähäistä myötätuntoa huono-osaisia kohtaan nimitetään empatiakuiluksi. Huono-osaisen olemassaolosta ei haluta tietää eikä heitä haluta kohdata. Kärjistäen yksilö näyttää sitä laiskemmalta ja apua ansaitsemattomammalta, mitä kauempaa häntä katsotaan. Solidaarisuusvajeella taas tarkoitetaan hyvinvoivan enemmistön haluttomuutta osallistua yhteiskunnan heikoimpien tulonsiirtojen ja palveluiden rahoitukseen samalla, kun se rahoittaa mielellään itse käyttämiään etuusia ja palveluita.

Sosiaalinen oikeutus kytkeytyy osaltaan siihen, missä määrin kohderyhmän nähdään henkilökohtaisesti olevan vastuussa omasta elämäntilanteestaan. Laihiala kertoo, että suomalaiset katsovat köyhyyden johtuvan enemmän yhteiskunnan rakenteellisista kuin yksilöllisistä tekijöistä. Eurooppalaisten ansaitsevuuskäsityksissä toistuu laajalti kaava, jonka mukaan ennen kaikkea ikäihmisten ajatellaan ansaitsevan apunsa. Heitä seuraavat sairaat ja vammaiset, ja näiden jälkeen tulevat työttömät. Järjestys on tutkitusti sama kaikissa Euroopan maissa, mikä osoittaa, että ”ansaitsevuuslogiikalla” tai ”solidaarisuusjärjestyksellä” on syvät perustukset eurooppalaisten asenteissa.

Kyselyn vastaajista lähes kaikki piti ruokajakelua erittäin tärkeänä tai hyvin tärkeänä osana yhdistyksen toimintaa ja tärkeänä tai jokseenkin tärkeänä paikkana muiden ihmisten kohtaamiseen. Halu auttaa ihmisiä sekä avuntarve ja köyhyys oli yleisin syy toimia ruokajakelussa, joku koki saavansa siitä iloa. Muutama koki sen velvollisuudeksi yhdistyksen puheenjohtajana tai se kuului työnkuvaan. Sukupuolten välinen tasa-arvo toteutuu ruokajakelussa, sillä siellä toimii yhtä paljon naisia ja miehiä eivätkä heidän työtehtävänsä juurikaan eroa toisistaan. Usein kuitenkin miehet hoitavat kuljetuksen ja pussituksen tai vuoronumeroiden jaon ja naiset jakelun.

7. Ruokajakelun toimintaympäristö

Seuuraavaksi käsitellään työttömien yhdistysten ruuanjaon kannalta keskeisiä käytäntöjä. Yhdistyksiltä tahdottiin tietoja ruokajakelun organisoinnista, ruuan kuljetuksesta, ruuan säilytys- ja jakelutiloista, tiedottamisesta ja ruokajakelutoiminnan rahoituksesta.

7.1. Logistiikka

Ruokajakelutoimintaan liittyy paljon näkymätöntä työtä: hallinnoiminen, toiminnan organisointi, suhteiden ylläpitäminen lahjoittajiin ja ruuan hankkiminen sekä sen eteenpäin kuljettaminen jaettavaksi. Kyselyyn vastanneista yhdistyksistä noin 70 % kertoi seuraavansa säännöllisesti kävijämääriä ja 60 % yhdistyksistä seuraa ja kirjataan säännöllisesti jaetun ruuan määriä (Kuvio 7).

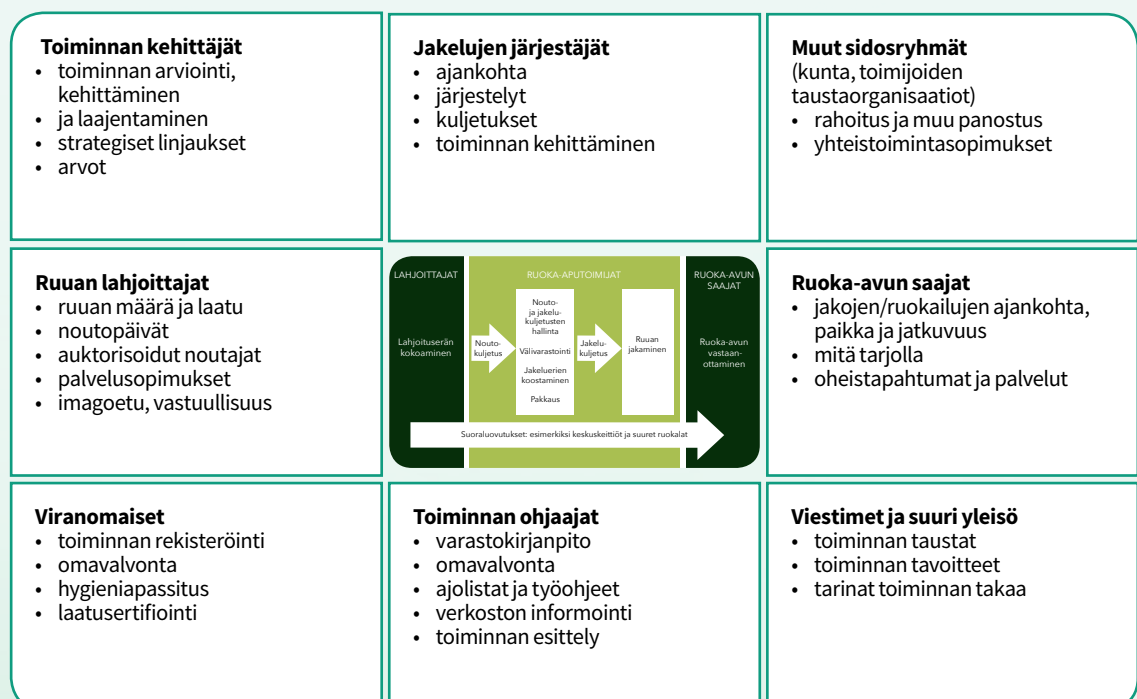
EU-ruoka tuodaan pääsääntöisesti suurina erinä suoraan jakelijoille ja ruoka varastoidaan tai pienemmät erät jaetaan välittömästi eteenpäin. EU-ruuan varastointi ja jakaminen säännöllisesti asettaa toimijoille vaatimuksia tilojen suhteen, mutta vuoden 2014 tutkimuksessa osa toimijoista näki sen helpo-
na tapana jakaa ruokaa. Jotkut vastaajista kokivat,

ettei heillä olisi resursseja jakaa lahjoitusruokaa, sillä sen hankkiminen nähtiin kuljetuksen ja muun organisoimisen kannalta vaikeana.

Kyselyyn vastanneista yhdistyksistä kymmenen on lopettanut ruokajakelutoiminnan tilojen puutteen vuoksi vaikka tahtotilaa toiminnalle löytyisikin. Kolme yhdistystä on lopettanut ruokajakelun henkilöstön puutteen tai henkilöstön ikääntymisen vuoksi. Muutamassa paikassa on joku toinen isompi ruokajakelutoimija lähellä ja yhdistyksen jäsenet voivat osallistua niiden toimintaan. Myös jokin hanke voi viedä kaikki yhdistyksen resurssit.

7.1.1. Avustusruuan kuljetus

Ruuanjakelun taajuus on kasvanut vuosien mittaan. Lähes kaikki vain EU-ruokaa jakavista kahdestatoista yhdistyksestä jakoi ruokaa 1–2 kertaa vuodessa ja lähes kaikki sekä EU-ruokaa että lahjoitusruokaa jakavista 24 yhdistyksestä jakoi ruokaa 3–5 kertaa viikossa. Viidellä yhdistyksellä on ruokaa jaettavana päivittäin muun toiminnan ohessa. Ruuanjakelua on tänä päivänä tiheämmin kuin vuoden 2014 tutkimuksessa. Tuolloin kyselyyn vastanneista 19 työttömien yh-

Kuvio 7. Ruokajakelun sidosryhmät. Ruokavirasto, Tieto kiertämään viestintäopas ruoka-aputoimijoille.

distyksestä puolet jakoi ruokaa 3–5 kertaa viikossa ja viisi yhdistystä eli neljännes jakoi ruokaa kerran tai kahdesti viikossa.

EU:n ruoka-apu tuodaan yhdistyksille, mutta muun ruuan yhdistykset kuljettavat pääsääntöisesti itse jakopaikalle. Kyselyyn vastanneista yhdistyksistä viidessä kuljetuksesta huolehtii ruuan antajat. Kahdella yhdistyksellä viidestä on oma kuljetusauto ja joka kolmannessa yhdistyksessä ruoka kuljetetaan yhdistyksen työntekijän tai vapaaehtoisen autolla.

Kuljetus on merkittävä osa ruokajakelutoimintaa. Polttoainekustannuksien ja muiden kuljetuskalustoon liittyvien kulujen kattamiseksi vaaditaan taloudellisia resursseja. Autot logistiikan osana muodostavat polttoainekustannuksineen, huoltokuluineen ja vakuutusmaksuineen suuren kuluerän avustusruokatoimijoille (Kuvio 8).

7.1.2. Ruuan säilytys- ja jakotilat

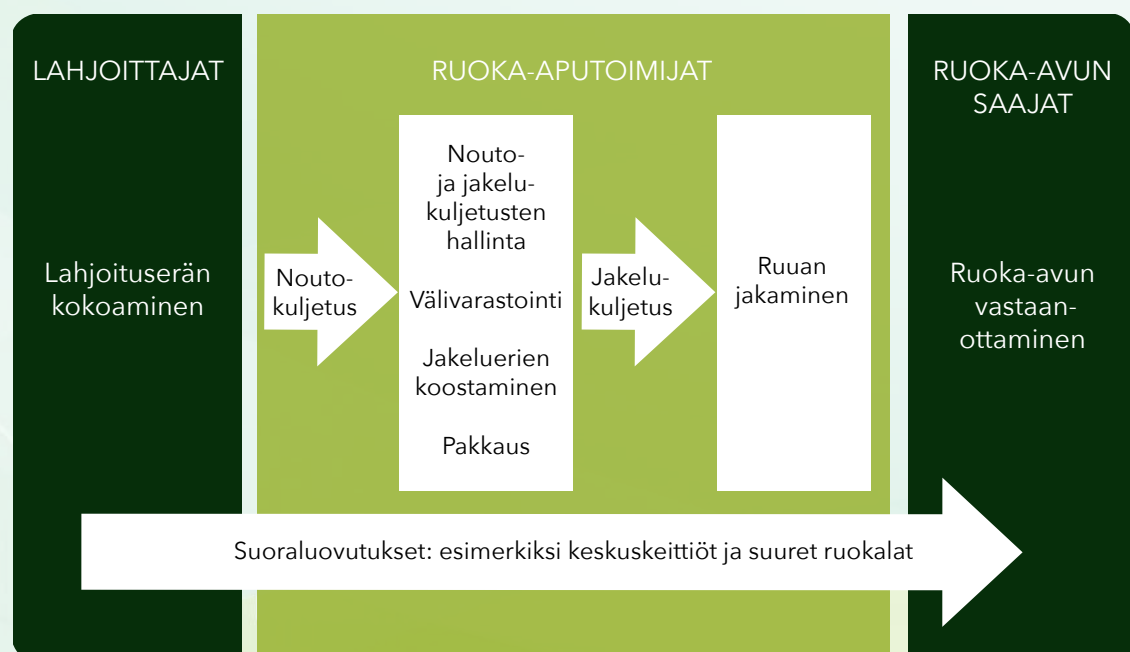
Puutteelliset säilytys- ja jakelutilat olivat ongelmana usealla ruokajakelutoimijalla jo vuoden 2014 tutkimuksessa. Ne toimijat, jotka eivät olleet kunnan tiloissa, kokivat usein, että vuokratiloiden hankkiminen oli hankalaa. Osalla toimijoista oli pulaa myös kylmä- ja/tai pakastustiloista. Aina ei voitu vastaanottaa kaikkea tarjolla olevaa ruokaa riittämättömien

säilytystilojen vuoksi ja esimerkiksi jäljelle jääneitä viimeisen myyntipäivän lihatuotteita jouduttiin heittämään pois, kun niitä ei voitu Eviran säännösten mukaisesti pakastaa.

Tilat ja jaettavan ruuan määrä asettavat rajoituksia toiminnalle. Avun tilkkutäkki -tutkimuksen vastaajista 72 % ilmoitti, että ruuanhakijat joutuivat jonottamaan. Ruokaa jonotettiin 46 % paikoista pääsääntöisesti sisätiloissa ja neljäsosassa toimipaikoista pääsääntöisesti ulkona. Ulkona ihmiset joutuivat jonottamaan erityisesti ruokajakelutoimintaan keskittyneissä, paljon ruokaa jakavissa, paikoissa. Näissä paikoissa usein juuri tilojen koko ja ruokaa hakevien ihmisten suuri määrä pakottivat ruuanhakijat jonottamaan ulkona.

Vuonna 2020 työttömien yhdistyksistä 78 %:ssa jonotetaan avustusruokaa. Verrattuna vuoden 2014 tutkimuksen koko ruuanjakelukentän tuloksiin tilanne jonotuksen suhteen ei ole muuttunut.

Ruuanjakopaikan käytännöistä kysyttäessä 17 yhdistystä ei valinnut mitään annetuista vaihtoehtoisista. 15 yhdistyksessä ruokaa hakeva ei saa olla päihtynyt (huumausaineet, alkoholi yms.). Parissa paikassa ruuanhakijan on näytettävä henkilöllisyystodistus/Kelakortti. Joka toisessa yhdistyksessä jonotetaan pääsääntöisesti sisällä. Noin kolmanneksessa jonotetaan ulkona. Vuoronumerolapulla jonotetaan 11 yh-

Kuvio 8. Lahjoitusruuan reitit. Ruokavirasto, Tieto kiertämään viestintäopas ruoka-aputoimijoille.

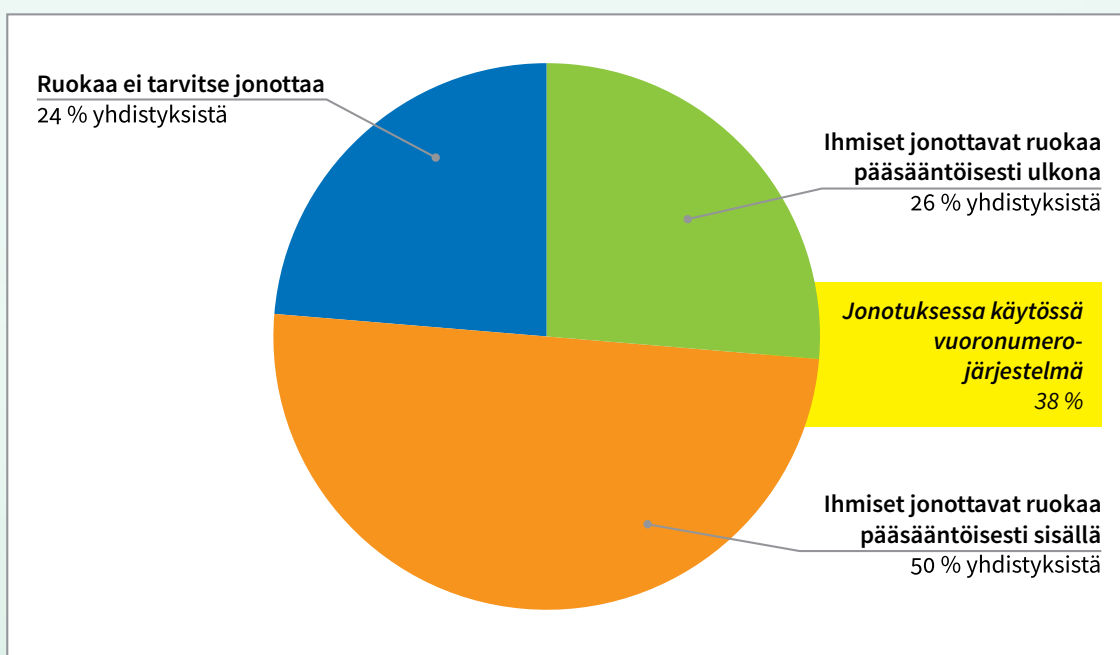
distyksessä. Noin kolmanneksessa yhdistyksistä on erilaisia hyväksi havaittuja käytäntöjä eikä ruokaa tarvitse jonottaa. Ruoka voi silloin olla haettavissa jatkuvasti yhdistyksen tiloissa tai jakajia on yksinkertaisesti riittävän paljon (Kuvio 9).

7.1.3. Työttömien yhdistysten tiedottaminen ruokajakelusta

Viestintää koskevassa kysymyksessä yhdistykset voivat valita useamman vaihtoehdon. Työttömien yhdistyksestä valtaosa tiedottaa ruokajakelusta enimmäkseen omissa tiloissa ja omilla internet-sivuilla. Jäsenlehdessä tiedottaa 21 yhdistystä, tekstiviestillä tai sähköpostilla viisi yhdistystä, Facebook-ryhmässä kolme yhdistystä ja tekstiviestillä tai sähköpostilla viisi yhdistystä. Lehti-ilmoittelua käyttää 21 yhdistystä. Kunnan sosiaali- ja/tai terveystoimen tiloissa ilmoittelee 11 yhdistystä. Muiden ruoka-aputoimijoiden kautta (verkkosivuilla, ilmoitustauluilla jne.) tiedottaa yhdeksän yhdistystä ja evankelisluterilaisen seurakunnan tiloissa kuusi yhdistystä. ”Puskaradioon” luottaa jonkin edellisen lisäksi 12 yhdistystä. Kolme yhdistystä käytti tammikuussa 2020 avuttua ruoka-apu.fi -nettisivustoa (Kuvio 10).

Vuoden 2019 vuosiraporteissa Ruokavirastolle on mainittu edellisten lisäksi seuraavia ilmoituspaikkoja: paikallinen ilmaisjakelulehti ja kauppohen, terveyskeskuksen, kirjaston, TE toimiston, mielenterveyspoliklinikan, nuorisotyön, nuorten ohjaamon yms. ilmoitustaulut sekä kuntouttavan työtoiminnan järjestäjät, paikallisradio, pöytämainokset, yhdistyksen muuhun toimintaan osallistujat, yhteistyökumppanit ja tiedotteella sosiaalitoimistoon. Jossain paikkakunnilla kaikki avustusruokajakelijat tapaavat säännöllisesti ja jakavat yhteisiä tiedotteita.

Viestintää koskevien vastausten perusteella näyttää siltä, että moni yhdistys toimii omassa ”kuplassaan”. Työttömien yhdistyksestä valtaosa tiedottaa ruokajakelusta enimmäkseen omissa tiloissa ja omilla internet-sivuilla ja moni luottaa puskaradioon. Oletettavasti osittain resurssien rajallisuuden vuoksi ruokajakelusta ei haluta tiedottaa laajemmin. Ilman laajempaa viestintää ulkopuolisille seurauksena on kehä, joka toteuttaa itseään. Ei saada näkyvyyttä, ei löydy uutta henkilöstöä, ei tavoiteta kaikkia tarvitsevia asiakkaita, toiminta ei laajene, ei saada lisää resursseja ja toiminta supistuu.

Kuvio 9. Työttömien yhdistysten käytännöt ruuanjakopaikalla (N=38)

7.2. Työttömien yhdistysten ruokajakelun saama tuki

Viimeisen vuoden aikana 21 työttömien yhdistystä on saanut EU:n elintarvikeapua, 12 yhdistystä on saanut evankelisluterilaiselta seurakunnalta taloudellista tukea, yhdeksän yhdistystä on saanut kunnan järjestötukea ja kolme yhdistystä on saanut tukea kunnan sosiaali- ja terveystoimelta. Yhdeksän yhdistystä on saanut tukea STEA:lta ja kaksi yhdistystä ESR:lta. Kuusi yhdistystä on saanut jonkin verran tukea muilta yhdistyksiltä. Neljää yhdistystä on tukenut ulkopuolinen lahjoittaja ja kolme yhdistyksen jäsenet. Kyselyn vastaajista 18 yhdistystä on saanut vain materiaalista tukea eikä lainkaan rahallista tukea. Kaksi yhdistystä ei ole saanut rahallista eikä muutakaan tukea (Kuvio 11).

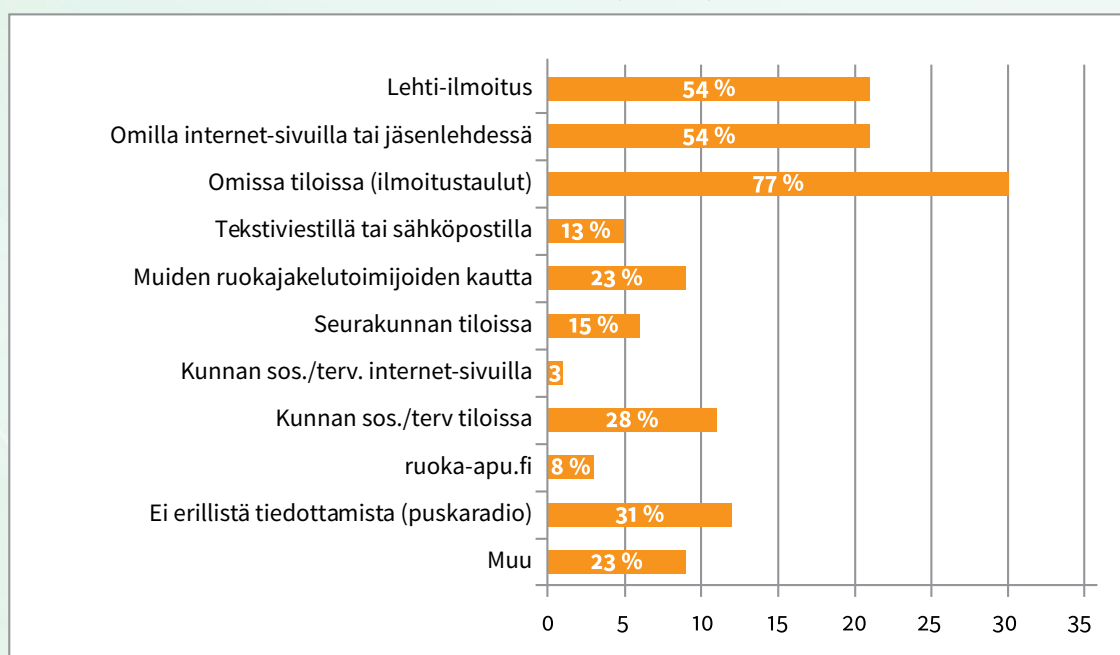
Verrattuna Avun tilkkutäkki -tutkimukseen, jossa oli edustettuna 171 ruokajakelijaa eri puolilta Suomea tämän kyselyn vastaukset poikkeavat jonkin verran. Verrattuna aiempaan tässä tutkimuksessa korostuvat kunnan järjestötuki, materiaallinen tuki ja muiden yhdistysten antama tuki. Vastauksissa näkyy mahdollisesti myös runsaampi yhteistyö yhdistysten ja eri toimijoiden kanssa. STEA:lta on tukea saanut lähes kymmenkertainen määrä yhdistyksiä verrattuna vuoden 2014 RAY:n antamaan tukeen eri toimijoille. Poikkeamaa selittää jonkin verran se, että tuossa laa-

jemmassa tutkimuksessa oli mukana muitakin kuin yhdistyksiä ja niillä on erilainen rahoitus.

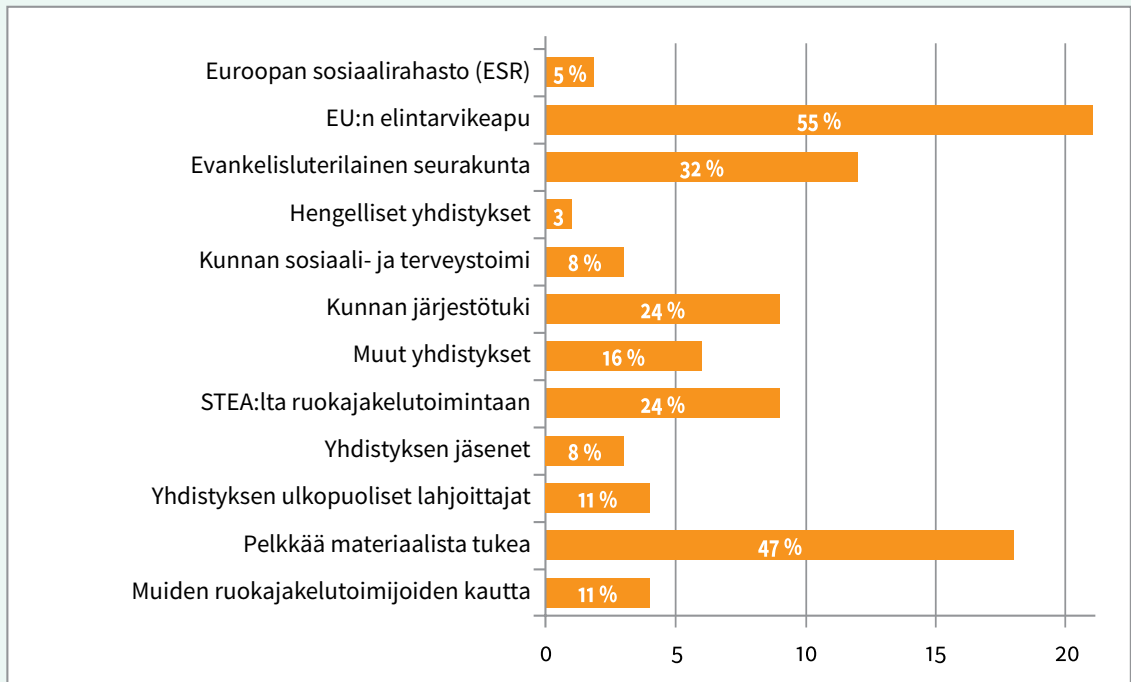
Kyselyssä selvitettiin Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksen (STEA) ja ESR:n tulevaisuuden roolia ruokajakelutoiminnassa. STEA tukee sosiaali- ja terveysalan järjestöjä vuonna 2020 yhteensä noin 380 miljoonalla eurolla. STEA:n ja ESR:n rooli ruokajakelussa on kuitenkin vähäinen. Yhdistyksiä pyydettiin arvioimaan kummankin tulevaisuuden roolia ruokajakelutoiminnassaan. Kysymykseen vastanneista lähes 80 % oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että STEA:n ja ESR:n pitäisi rahoittaa nykyistä enemmän ja nykyistä useampia avustusruokaa tarjoavia järjestöjä. Viidennes vastaajista ei ottanut kantaa asiaan. ESR:n rahoitus vaatii omarahoitusosuuden, joka muodostuu kynnyskysymykseksi voittoa tavoittelemattomille yhdistyksille.

Kun kysyttiin pitäisikö STEA:n ja ESR:n tukea avustusruokaa jakavia yhdistyksiä nykyistä enemmän esimerkiksi tiedottamalla ruokajakelusta omassa tiedotustoiminnassaan, niin joka toinen kannatti ajatusta täysin tai jonkin verran. Reilulla kolmanneksella ei ollut mielipidettä asiasta.

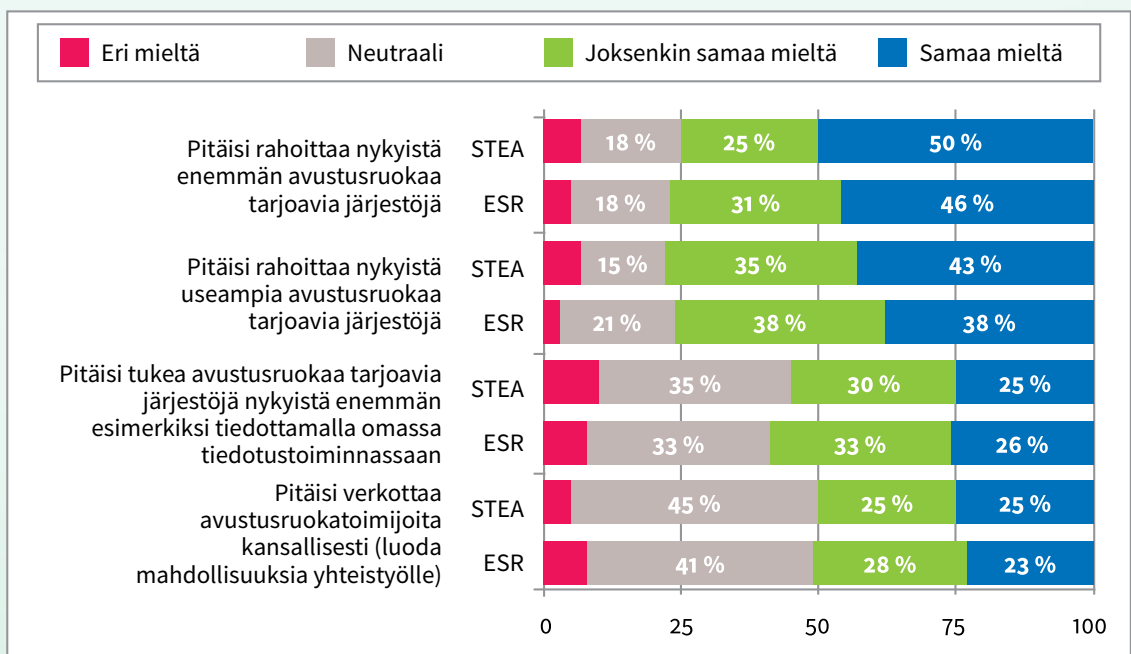
Kyselyyn vastanneista puolet kannatti sitä, että STEA tai ESR verkottaisi avustusruokatoimijoita valtakunnallisesti/kansallisesti ja loisi mahdollisuuksia yhteistyölle. Yhdistyksistä 45 %:lla ei ollut mielipidettä (Kuvio 12).

Kuvio 10. Työttömien yhdistysten tiedotus ruokajakelusta (N=39).

Kuvio 11. Työttömien yhdistysten ruokajakelutoimintaa rahoittaneet tahot (N=38)

Kuvio 12. Vastaajien toiveet STEA:n ja ESR:n rooleista ruokajakelussa tulevaisuudessa (N=39)

8. Ruokajakelun tulevaisuus

Seuraavaksi katsotaan avustusruokajakelun tulevaisuuteen. Euroopan tilintarkastustuomioistuimen erityiskertomuksessa analysoidaan päättyvää FEAD-rahaston toimivuutta. Agenda 2030:n tavoitteena on vähentää ruokahävikin määrää ja se vaikuttaa avustusruokajakelun tulevaisuuteen. Tässä tarkastellaan myös sitä, mitä Suomen avustusruokajakelussa on meneillään ja mihin suuntaan se on kehittymässä kuten ruokajakelun liitännäistoimintoja, yhteisruokailua ja hävikkiruokaterminaalia.

8.1. Euroopan tilintarkastustuomioistuimen erityiskertomus

Euroopan tilintarkastustuomioistuimen erityiskertomuksessa erityiskertomuksessa nro 5/2019: FEAD todetaan, että Vähävaraisimmille suunnatun eurooppalaisen avun rahaston (FEAD) tuki on ollut arvokasta, mutta sen merkitystä köyhyyden vähentämisessä ei ole selvitetty.

FEAD-rahasto on sisällytetty tiiviisti sosiaalipolitiikan toimintakehykseen. Lisäksi rahasto täydentää jäsenvaltioiden toimintatapoja köyhyyden lievittämisessä. Se sisältää myös innovatiivisia sosiaalista osallisuutta edistäviä toimia. Tarkastuksessa kuitenkin havaittiin, että FEAD-rahasto on pohjimmiltaan edelleen elintarvikeapuohjelma, sillä 83 % rahastosta käytetään elintarvikeapuun, joka ei aina kohdistu äärimmäisimpiin köyhyyden muotoihin jäsenvaltiossa. Tämän mahdollisti FEADperusasetus, joka sallii jäsenvaltioiden rahoittavan elintarvikeapua hyvin samalla tavoin kuin aiemman MDP-ohjelman yhteydessä. Lisäksi seurannan puutteellisuuden vuoksi oli mahdotonta todeta, edesauttoiko rahasto köyhyyden vähentämistä.

Vähävaraisimmat on yleinen käsite ja jäsenvaltiot itse määrittävät, keitä köyhyys uhkaa eniten ja kenelle FEADapu olisi näin ollen kohdennettava kansallisten toimenpideohjelmien kautta. Puolet tilintarkastustuomioistuimen tarkastamista jäsenvaltioista ei kohdenna apuaan mihinkään erityiseen haavoittuvassa asemassa olemaan ryhmään tai köyhyyden muotoon. Jos kuitenkin Vähävaraisimmille suunnatun eurooppalaisen avun rahaston halutaan tuottavan EU:n tason lisäarvoa muiden tukijärjestelmien rinnalla, se on kohdennettava niille, jotka sitä eniten tarvitsevat tai äärimmäisiin köyhyyden muotoihin. Seuraavaa, vuoden 2020 jälkeistä ohjelmakautta varten komissio on ehdottanut FEAD-rahaston integroi-

mista uuteen ESR+ -rahastoon, joka sisältää erityisiä aineellisen puutteen torjuntaa koskevia tavoitteita.

Tilintarkastustuomioistuin antaa suosituksia, joissa otetaan huomioon komission ehdotukset ohjelmakaudelle 2021–2027. Ehdotukset koskevat avun parempaa kohdentamista, sosiaalista osallisuutta edistävien toimien varmistamista perushyödykkeinä annettavan avun saajien kohdalla ja FEAD-rahaston avun loppukäyttäjien sosiaalista osallistamista koskevan arvioinnin parantamista. Paine sosiaalista osallisuutta edistävien toimien lisäämisestä tulee olemaan työttömien yhdistysten ruokajakelutoiminnassa mukana seuraavallakin ohjelmakaudella.

8.2. Agenda 2030

Huhtikuussa 2018 neuvosto kartoitti EU:ssa ja jäsenmaissa jo toteutettuja toimia ja piti tarpeellisena entisestään vähentää ruokahävikkiä ja ruokajätettä YK:n kestävä kehityksen toimintaohjelmassa 2030 asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Agenda 2030 ja komission kiertotalouspaketin tavoitteena on puolittaa ruokahävikin määrä jälleenmyyjä- ja kuluttajatasolla vuoteen 2030 mennessä.¹

Keinoja tavoitteen saavuttamiseksi ovat seurannan ja tiedonkeruun parantaminen, väestön tietoisuuden lisääminen. Agenda 2030 vaikuttaa avustusruokajakeluun, kun myymättä jääneiden elintarvikkeiden lahjoittamista helpotetaan ja *parasta ennen* merkinnöistä vapautettujen elintarvikkeiden luetteloa laajennetaan. Toimenpiteet hävikkiruuan puolittamiseen vuoteen 2030 mennessä tuo mahdollisuuksia ja haasteita ruokaa jakaville yhdistyksille.

8.3. Ruokajakelun kehittäminen ja tulevaisuuden näkymät

Samarian arviointiraportin mukaan tänään puhutaan täysin toisenlaisesta Suomesta avustusruuan jakamisen suhteen, kuin se oli vuosina 2012–2014. Tähän ovat vaikuttaneet Eviran ohjeistus elintarvikkeiden antamista hyväntekeväisyyteen (2013 ja 2017), elintarvikealan omat myönteiset ohjeistukset ja suositukset (2013 alkaen), pitkittynyt taloustaantumaa (2008–2016), toimeentulotukijärjestelmän muutokset (2017) ja ruuan jakajien järjestäytyminen ja ruokajakelutoiminnan kehittäminen (2015 alkaen).

Kyselyn vastaajista yli puolet arvelee oman ruokajakelun pysyvän samanlaisena tulevaisuudessa. Viisi vastaajaa arvelee toiminnan lisääntyvän. Viisi yhdis-

¹ EU:n neuvosto politiikat. Ruokahävikki ja ruokajäte.

tystä puolestaan arvelee toiminnan pysyvän samanlaisena tai vähenevän. Neljä vastaajaa arvelee yhteistoiminnan eri toimijoiden kesken lisääntyvän esim. hävikkiruokaterminaalin muodossa. Kolme yhdistystä ei osannut ennustaa tulevaisuuttaan, joku piti epävarmana yhdistyksen toiminnan jatkumisen.

Yhdistysten ideat ruokajakelun kehittämiseksi olivat käytännönläheisiä ja liittyivät EU-ruuan laatuun, logistiikkaan ja rahoitukseen. Esille nousi yhteistyön lisäämisen tarve ja ruoka-apukortti ruokajakelun sijaan tai rinnalle. EU:n ruoka-avun valikoidusta toivottiin suurempaa ja monipuolisempaa. Toivottiin kunnollisia tiloja ja kuljetuskalustoa sekä tukea niiden ylläpitoon ruokajakelun jatkumisen turvaamiseksi. Toiminnan rahoitukseen haluttiin apua valtiolta ja kunnilta.

Avustusruuan jakaminen rahana esim. ruoka-apukorttina, jakoi mielipiteitä. Kysymykseen vastaajista 58 % piti ajatusta huonona. Arveltiin, että kortin käyttöä pitäisi voida valvoa ja ohjata. Ruoka-apukortin väärinkäyttö pitäisi myös voida estää ja jonkun tahon pitäisi kontrolloida kortin käyttöä. Pelättiin, että korttia käytettäisiin jotenkin välillisesti päihdeiden/huumeiden hankintaan. Mietittiin myös sitä, mitä tapahtuisi ylijäämäruualla. Joidenkin mielestä ruokajakelussa saa enemmän ruokaa kuin mitä ruoka-apukortilla saisi. Ruokajakelun sosiaalinen anti jäisi myös käyttämättä. Joka neljäs vastaaja pitäisi ruoka-apukorttia hyvänä asiana. Asiakkaat voisivat silloin tyydyttää paremmin yksilöllisiä tarpeitaan. Kortti voisi olla toimiva esim. lapsiperheille juhlapyhien alla. Puoltavienkin mielipiteiden takana oli se, että ruoka-apukortilla pitäisi ostaa nimenomaan ruokaa. Kymmenesosa vastaajista oli varovaisia mielipiteessään. Ruoka-apukorttia voitaisiin käyttää nykyisen järjestelmän lisänä. Apu voisi näin kohdentua oikealle kohderyhmälle paremmin. 5 % vastaajista ei ottanut kantaa ruoka-apukortin toimivuuteen.

Tutkimuksessa työttömien yhdistyksiltä kysyttiin pitäisikö kuntien osallistua nykyistä enemmän ruokajakelun organisointiin ja kehittämiseen, jotta perustuslaki toteutuisi kaikille vähävaraisille. Nykyistä enemmän ruokajakeluun osallistumista kunnilta odottaa 33 yhdistystä 38:sta, neljä ei osannut sanoa kantaansa ja yksi yhdistys ei odota kunnan osallistumista enemmän. Jonkun mielestä kunnat eivät pysty täyttämään kaikkia veloitteitaan ilman 3. sektoria ja yhteistyö olisi kunnankin taholta nähtävä tärkeänä. Myös kysymykseen pitäisikö valtion ja kuntien vastuuta heikompiosaisten ruokaturvasta vahvistaa,

niin lähes kaikki vastaajat olivat joko täysin tai jokseenkin samaa mieltä.

Yle uutisoi syyskuussa 2019, että Suomeen ollaan perustamassa ruokajakeluun valtakunnallista yhteistyötahoa. Sen tavoitteena on jakaa eri toimijoiden hyviä käytäntöjä ja vaikuttaa poliittisiin päättäjiin, jotta avustusruuan tarve vähenisi.

8.3.1. Ruokajakelun liitännäistoiminnot

Syyskuussa 2019 Yle uutisoi myös, että avustusruokajakelu on muuttumassa pelkästä ruuan jakamisesta kohti yhteisöllistä tekemistä. Helsingin avustusruokaa käsittelevässä seminaarissa 2019 arvioitiin, että median maalaama kuva köyhyydestä on keskittynyt liikaa ruokajonoihin.

Viimeisen vuoden aikana kyselyyn vastanneista yhdistyksistä kaksi yhdistystä kolmesta on antanut keskustelu- tai kuunteluapua. Puolet yhdistyksistä antaa palveluneuvontaa erilaisista tuista ja palveluista ja auttaa lomakkeiden täytössä tai ohjaa asiakkaita eteenpäin sosiaali- ja/tai terveystoimeen. Kaksi yhdistystä viidestä tekee aktivointi- ja syrjäytymisen ehkäisytyötä. Joka neljännellä yhdistyksellä on palveluneuvontaa muiden toimijoiden toimesta esim. sosiaalityöntekijä tai ohjaaja kertoo palveluista. Ohjattua vertaistukitoimintaa on joka viidennellä yhdistyksellä. Hengellistä tukea antaa viidennes yhdistyksistä.

Vuoden 2018 Ruokaviraston FEADtäytäntöönpanoraportissa kerrotaan, että toimijoiden mukaan ruokajakelu vahvistaa sosiaalista kanssakäymistä, vertaistuen löytymistä ja usein asiakas voi olla myös itse mukana auttamassa. Raportin mukaan ruokajakelun liitännäistoimintana järjestöt ja seurakunnat tiedottavat:

- Julkisen ja kolmannen sektorin palveluista tai projekteista, jotka tukevat sosiaalista osallisuutta sekä ohjaus sosiaali, asunto- ja/tai työllisyyspalveluihin ja/tai neuvontaa näiden palveluiden käytössä.
- Järjestöjen tarjoamasta toiminnasta ja neuvontapalveluista.
- ESR-hankkeista tai mahdollisuudesta osallistua hankkeeseen.
- Kaupungin tapahtumista ja liikuntamahdollisuuksista.
- Kelan, TE-toimistojen palveluista

Liitännäistoimintoja ovat myös:

- Ohjaus sosiaali- ja terveyspalvelujen piiriin, esim. terveystarkastuksiin tai asunnottomien asuntoasioihin ja ensisuojiin sekä talousasioihin liittyen.
- Neuvonta ravintopitoisen ruoan merkityksestä ja tuotteiden tehokkaammasta käytöstä. Reseptivihkojen ja ruokakurssien avulla.
- Opastus ja ohjeet arjesta selviytymiseen.

Osallisuutta vahvistavana tukena toteutettiin:

- Mahdollisuuksia yhteiseen ateriointiin, kuten aamiaisia tai kahvi/teetarjoilua, joilla ruokajakelusta pyrittiin luomaan sosiaalinen tapahtuma.
- Niska-hartiahierontaan, verenpaineen mittausta ja parturipalveluita.
- Erilaisia ilmaisia kerhoja, työpajoja ja retkiä esim. talousasioihin apua ryhmä, musiikkikerho tai laulutuokiot, lapsiperheille retkiä ja ulkoilua perheiden kanssa.
- Keskustelu ja/tai hartaustilaisuuksia.
- Kannustusta osallistua vapaaehtoistoimintaan.
- Mahdollisuus lukea yhdistyksen tiloissa päivän sanomalehtiä, käyttää tietokonetta ja internetyhteyttä.
- Kuntouttavan työmahdollisuuden tarjoaminen esim. järjestön kirpputorin kautta.
- Vaate- ja kenkäjakelua, myös uutena hankittujen tuotteiden jakamista (saippua, vauvan vaipat, jossain määrin myös rahallinen tuki) sekä muutamilla paikkakunnilla optikkoliikkeen lahjoituksesta näöntarkastuksia silmälasien kanssa.
- Lastenhoitoapua ruokailun ajaksi.
- Ruokajakelun eri tehtävät ovat itsessään toimineet osallistavana, yhteisöllisyyttä edistävänä tapahtumana, jolloin tehtäviä ovat olleet esim. tavaroiden nouto, tietojen kirjaus, lajittelu, varastointi ja asiakaspalvelu.

8.3.2. Yhteisruokailu ja nimettömänä asioiminen

Tuomo Laihiala tutkii väitöskirjassaan kokemuksia ja käsityksiä avustusruokajonoista. Laihialan mukaan ongelmana on köyhyys eikä jonot. Ruokajakelussa käy ihmisiä, joilla on vakavia taloudellisia ongelmia. Köyhyyteen pitää puuttua sosiaalipolitiikan keinoin. Väestökyselyiden perusteella suomalaisen hyvinvoinnin tasosta voi muodostua liian positiivinen kuva, koska ne eivät tavoita heikoimmassa asemassa olevia. Kaikki vain ensisijaisesti köyhille suunnattu apu aiheuttaa häpeää, stigmaa ja avun hakemiseen on iso kynnyks.

Laihiala muistuttaa, että yhteisruokailuihin eivät kaikki halua mennä. He eivät halua osallistua *köyhien ruokailuihin*, vaan katoavat jonnekin. Kaikille yhteisöllisyys ei sovi (esim. päihdeongelmaiset, lapsiperheet, paniikkihäiriöiset, sosiaalisesta pelosta kärsivät). Laihialan tutkimuksessa osallisuus tarkoittaa sitä, että kansalainen voi vaikuttaa omiin asioihinsa yhteiskunnassa. Yhteisruokailuhankkeissa osallisuus määritellään niin, että ihmiset vain osallistuvat johonkin.

Laihialan mukaan ongelma on myös se, jos ruokaa ei saisi nimettömänä vaan kävijät haastatellaan ja rekisteröidään. Moni heikossa asemassa oleva ei halua tulla tunnistetuksi. Rekisteröinti karsisi ”ammattijonottajien” lisäksi aidosti avun tarpeessa olevia, jotka häpeävät ruoan hakemista tai jotka ovat jaksamisensa ääri rajoilla. Ruokajonoja tutkittaessa huomattiin, että osa jonottajista ei halua ottaa kontaktia keneenkään. Suuri osa jättää tutkijoiden kyselylomakkeen täyttämättä ja kieltäytyy osallistumasta haastatteluun. Monen pienituloisen on vaikea kertoa tilanteestaan toisille ihmisille.

Köyhyystutkija Anna-Maria Isolan mukaan hävikkiruoka ei ole keneenkään omaisuutta. Tuntuu pakkotamiselta, jos julkinen valta asettaa sääntöjä sen jakelulle. Kaikkien pitäisi voida osallistua yhteisruokailuihin. Vain köyhille tarkoitettut yhteisruokailut ovat köyhäinpalvelua. Niissä kävisi sama piiri, joka käy ruokajakelussa.

8.3.3. Hävikkiruokaterminaali

Tanskassa on maan kattava suuri keskusorganisaatio FødevareBanken, joka on perustettu vuonna 2008. Organisaatio on Pohjoismaiden ensimmäinen suuri systemaattinen toimija, joka yhdistää ylijäämäruoan hyötykäytön ja köyhien auttamisen. Norjassa neljään kaupunkiin on avattu vastaavanlainen ruokavarasto, joista merkittävimminä Oslon ja Bergenin Matsentralenit. Näiden vastaanottama ja varastoima ylijäämäruoka toimitetaan keskitetysti hyväntekeväisyystoimijoille.

Yle uutisoi syyskuussa 2019, että toimintamalli näyttäisi olevan leviämässä Pohjoismaihin. Vantaalle avattiin vuonna 2015 Tanskan mallia muistuttava Yhteinen pöytä -verkoston hävikkiterminaaliksi kutsuttu ruokavarasto, jonka kautta tehtaiden, kauppojen ja tukkujen hävikkiruoka toimitetaan paikallisille avustusjärjestöille. Verkosto tukee 65 alueella toimivaa jakopistettä ja avustusruoan jakajille järjestetään esimerkiksi kursseja yhteisön rakentamisesta.

Tammikuussa 2020 Yle uutisoi, että Vantaan malli on leviämässä Suomessa myös muihin kaupunkeihin. Ruokajakelun mittava uudistus etenee käytäntöön Helsingissä. Keskeisimmät uudistukset koskevat ruokajakelun logistiikkaa sekä jakelupaikoissa tehtävää sosiaalityötä. Helsingin kaupungin ja seurakuntayhtymän keväällä 2018 alkaneen ruokajakelun kehittämishankkeen näkyvin osa on hävikkiruokaterminaalin perustaminen Helsinkiin vuoden 2020 aikana.

Kaupunki sijoittaa hankkeeseen 600 000 euroa. Olennainen muutos on sosiaalityön lisääminen ja kehittäminen ruuanjakelun yhteydessä. Asiakkaille on tarkoitus tarjota apua nykyistä aktiivisemmin. Esimerkiksi niin, että ruokailun alussa kerrotaan yleisesti paikalla olevasta sosiaalityöntekijästä, terveysaseman henkilöstöstä tai talouspuolen neuvojasta. Ruokakasseja jaetaan kuten ennenkin. Ruokajakelun asiakkaita kirjata rekistereihin, vaan apua saa halutessaan täysin anonyymisti. Ruokailu- ja ruuanjakopaikkojen määrä ei vähene muutoksen myötä. Oma toimintamallia kehittävät myös Espoo, Hämeenlinna, Jyväskylä, Järvenpää, Lahti, Oulu, Rovaniemi, Tampere ja Turku.

Kyselyyn vastanneista työttömien yhdistyksistä 53 % kannattaa hävikkiruokaterminaalia omalle paikkakunnalleen. Vastaajista 32 % ei pitäisi mallia toimivana omalla paikkakunnallaan, joko paikkakunnan pienuuden vuoksi tai mahdollisten yhteistyökumppanien erilaisten toimintaperiaatteiden vuoksi. Joku ajatteli, että terminaalia varten tarvittaisiin enemmän toimijoita paikkakunnalle. Viisi vastaajaa voisi harkita asiaa ja yhdellä ei ollut mielipidettä.

9. Yhteenveto

Avustusruokajakelu on merkittävä osa maamme kaikkein huono-osaisimpien avustustoimintaa ja työttömien yhdistyksillä on merkittävä rooli tässä toiminnassa. Avustusruokajakelu on sosiaaliturvaa ja julkisia palveluita täydentävää apua ja siihen liittyy nykyään myös pyrkimys hävikkiruuan vähentämiseen. Yhdistykset näkevät avustusruokajakelun osana hyvinvointivaltiota ja asiakkaiden selviytymisen kannalta välttämättömänä. Yhdistysten ruokajakelutoimintaa varjostaa resurssien niukkuus. Yhdistykset painivat talous-, tilaja henkilöstöongelmien kanssa.

EU:n elintarvikeavun lisäksi viimeisen vuoden aikana yhdistykset ovat saaneet taloudellista tukea ruokajakeluun evankelisuterilaiselta seurakunnalta ja kunnan järjestötukena. Yhdeksän yhdistystä on saanut tukea STEA:lta ja kaksi yhdistystä ESR:lta. Jonkin verran on saatu tukea kunnan sosiaali- ja terveystoimelta, muilta yhdistyksiltä ja ulkopuolisilta lahjoittajilta sekä yhdistyksen jäseniltä. Kyselyn vastaajista 18 ei ole saanut lainkaan rahallista tukea vaan vain materiaalista tukea. Pari yhdistystä ei ole saanut rahallista eikä muutakaan tukea. Kyselyn vastaajat toivoivat lisää taloudellista apua kunnilta ja valtiolta. Lähes kaikki yhdistykset odottavat kunnilta myös nykyistä enemmän osallistumista ruokajakelun organisointiin ja kehittämiseen. Keskusjärjestön käsityksen mukaan yhdistykset tarvitsevat apua lisäksi hankehakemusten tekemisessä ja avustusten hakemisessa.

Viime vuosina ruuan kysyntä on lisääntynyt ja yhdistykset arvelevat oman ruokajakelutoiminnan vakiintuneen. Ruokaa jaetaan yhdistyksissä myös useammin kuin aiemmin eli 3–5 kertaa viikossa. Asiakkaiden määrän kasvu selittyy pääosin eläkkeiden ja työttömyysturvan alhaisella tasolla, korkeilla asumiskustannuksilla sekä lisääntyneillä päihde- ja mielenterveysongelmilla.

Lähes kaikkien vastanneiden kesken jaettavaa ruokaa pidetään laadukkaana. Jonkin verran toivottiin valikoimasta paremmin kasvisruokavalioon sopivaksi. Tyytyväisyys tai tyytymättömyys ei liittynyt ruuan alkuperään eli siihen jaettiin pelkästään EU:n rahoittamaa ruokaa vai sen lisäksi lahjoitusruokaa.

Yhdistykset pitävät ruokajakelua tärkeänä osana yhdistyksen toimintaa ja tärkeänä paikkana muiden ihmisten kohtaamiselle. Kyselyyn vastanneiden yhdistysten toimijoilla on vuodessa noin puoli miljoonaa asiakaskontaktia. Suurin osa kontakteista on ruokajakelun säännöllisten asiakkaiden kanssa ja pienillä paikkakunnilla avuntarvitsijat usein tunnetaan.

Vapaaehtoisten työpanos on tärkeää, mutta ruokajakelu myös työllistää ihmisiä. Keväällä 2020 kyselyyn vastanneissa yhdistyksissä työskenteli 69 palkansaajaa. Kolmessa yhdistyksessä neljästä oli palkattua henkilöstöä. Palkkatuella ja kuntouttavan työtoiminnan kautta työllistettyjä on joka toisessa yhdistyksessä. Vapaaehtoisia on kolmessa yhdistyksessä neljästä. Edellisten lisäksi yhdistyksissä on henkilöstöä työkokeilun, työharjoittelun ja yhdyskuntapalvelun kautta.

Tilat ja jaettavan ruoan määrä asettavat rajoitukset toiminnalle. Tilojen tarve ja niiden puutteellisuus nousee kyselyn yhdeksi painopisteeksi. Verrattuna vuoden 2014 tutkimuksen koko ruuanjakelukentän tuloksiin tilanne jonotuksen suhteen ei ole muuttunut. Vuonna 2020 työttömien yhdistyksistä 78 %:ssa jonotetaan avustusruokaa. Tänä päivänä kuitenkin useimmiten ruokaa jonotetaan sisällä vuorolapun kanssa. Kolmanneksessa yhdistyksistä ruokaa ei tarvitse jonottaa vaan joko paikalla on riittävästi henkilökuntaa tai ruokaa on jatkuvasti tarjolla muun toiminnan ohessa.

Viestintää koskevien vastausten perusteella näyttää siltä, että moni yhdistys toimii omassa ”kuplassaan”. Työttömien yhdistyksestä valtaosa tiedottaa ruokajakelusta enimmäkseen omissa tiloissa ja omilla internet-sivuilla ja moni luottaa puskaradioon. Yhdistykset tiedottavat myös jäsenlehdessä, tekstiviesteillä tai sähköpostilla sekä Facebookissa. Tiedottamisessa käytetään jonkin verran lehti-ilmoittelua ja kunnan sosiaali- ja/tai terveystoimen tiloja. Osa tiedottaa muiden ruoka-aputoimijoiden kautta (verkkosivuilla, ilmoitustauluilla jne.). Muutama yhdistys ilmoitti käyttävänsä tammikuussa 2020 nettiin avattua ruoka-apu.finettisivustoa. Osittain resurssien rajallisuuden vuoksi ruokajakelusta ei haluta tiedottaa laajemmin. Ilman laajempaa viestintää ulkopuolisille seurauksena on kehä, joka toteuttaa itseään. Ei saada näkyvyyttä, ei löydy uutta henkilöstöä, ei tavoiteta kaikkia tarvitsevia asiakkaita, toiminta ei laajene, ei saada lisää resursseja ja toiminta supistuu.

Työttömien yhdistykset suhtautuvat hävikkiruokayrityksen esim. hävikkiruokaravintolan tai mehuristamon perustamiseen nihkeästi. Jonkun mielestä yritystoiminta ei kuulu työttömien yhdistyksen toimenkuvaan.

Yhteistyötä oltaisiin valmiita tekemään enemmän muiden paikallisten toimijoiden, yrittäjien ja poliitikkojen kanssa. Tutkimuksen vastausten perusteella yhdistysten tarve tukeen yhteistyökumppanien löytämiseksi ja verkostoitumiseksi on toinen tutkimuksen painopiste. Kuusi vuotta sitten tehdyn kyselyn perusteella myös muut ruokajakelutoimijat toivat lisää yhteistyötä eri toimijoiden kesken

Työttömien yhdistykset ovat jakaneet avustusruokaa vuodesta 1996 lähtien. Ruokajakelukenttä on ollut vuosia jatkuvassa muutoksessa. Ruokajakelutoimijoiden yhteistyötä organisoidaan ja hävikkiruokaterminaaleja perustetaan eri puolille Suomea. Hävikkiruokaterminaalien rakentaminen on osoittautunut eri puolilla toimivaksi malliksi sekä ruokaa lahjoittavien että sitä jakavien kannalta. Vantaan Yhteisen pöydän mallissa ruuan siirtämiseen käytetään terminaalin kuljetuskalustoa. Logistiikkakeskus hävikkiruualle voisikin olla ratkaisu ruokaa jakavien yhdistysten tila-, kylmäsäilytys- ja kuljetuskalustohaasteisiin. Kyselyn vastauksissa toivottiin yhteneväisiä käytäntöjä kaikkiin maakuntiin ja yli puolet vastaajista kannatti hävikkiruokaterminaalin perustamista omalle paikkakunnalleen.

Seuraavalle ohjelmakaudelle 2021–2027 EU:n tilintarkastustuomioistuimen ehdotukset koskevat avun parempaa kohdentamista, sosiaalista osallisuutta edistävien toimien varmistamista perushyödykkeinä annettavan avun saajien kohdalla ja FEAD-rahaston avun loppukäyttäjien sosiaalista osallistamista koskevan arvioinnin parantamista. Paine sosiaalista osallisuutta edistävien toimien lisäämisestä tulee olemaan työttömien yhdistysten ruokajakelutoiminnassa mukana seuraavallakin ohjelmakaudella.

Agenda 2030 vaikuttaa avustusruokajakeluun, kun ruokahävikin määrää pyritään vähentämään ja myymättä jääneiden elintarvikkeiden lahjoittamista helpotetaan ja *parasta ennen* merkinnöistä vapautettujen elintarvikkeiden luetteloa laajennetaan. Toimenpiteet hävikkiruuan puolittamiseen vuoteen 2030 mennessä tuo mahdollisuuksia ja haasteita ruokaa jakaville yhdistyksille. Keväällä 2020 yhdistysten ruokajakelutoimintaa rajoitti lisäksi COVID-19-pandemia kokoontumis- ja suojautumisrajoituksineen.

Kysely osoittautui hyödylliseksi. Se toi yhdistyskentän äänen hyvin ja monipuolisesti kuuluville. Tämän selvityksen myötä nousi esiin lisää tutkimustarpeita. Tässä kyselyssä selvitettiin yhdistysten odotuksia STEA:n ja ESR:n rooleista ruokajakelussa. Yhdistyksiltä voisi kysyä myös odotuksia Työttömien Keskusjärjestön roolia koskien, esim. toivovatko yhdistykset keskusjärjestöltä apua verkostoitumiseen ja yhdistysten toiminnan näkyvyyden parantamiseen. Yhdistysten tarpeita voisi kartoittaa säännöllisesti, jotta keskusjärjestön resurssit suuntautuisivat tukemaan mahdollisimman monipuolisesti kaikkia yhdistyksiä.

Kuljetuskalusto polttoainekustannuksineen ja vakuutusmaksuineen muodostaa suuren kuluerän yhdistyksille. Tällä hetkellä autot ovat ruuan kuljetuksessa kuitenkin yhdistyksille välttämättömiä ja toinen lisätutkimusta vaativa asia onkin yhdistysten kuljetuskaluston ja siihen liittyvien tarpeiden kartoittaminen. Selvityksen myötä kaikki yhdistykset saisivat tietoa erilaisista hyväksi havaituista ratkaisuista.

Avustusruuan jakaminen työttömien yhdistyksissä on täynnä sankaritarinoita. Yhdistykset toimivat usein pienellä porukalla, pienillä resursseilla ja epä-tarkoituksenmukaisissa tiloissa. Jossain pari ihmistä ruokkii viikoittain muutaman kerran kymmeniä ihmisiä. Toisaalla luodaan työpaikkoja ja annetaan mahdollisuus kuntouttavaan työtoimintaan tai työharjoitteluun avustusruuan jakelun yhteydessä. Kaiken takana on halu auttaa huonossa tilanteessa olevia ja tuntea itsensä hyödylliseksi sekä ilo siitä yhteisöstä, joka antaa mahdollisuuden toimimiseen.

Lähteet

- Elintarvikevirasto Eviran ohje hyväntekeväisyyteen annettavan hävikkiruoan käsittelystä. (12.4.2018). <https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/tieto-meista/asiointi/oppaat-ja-lomakkeet/yritykset/elintarvikeala/elintarvikehuoneistot/eviran_ohje_16035_2_fi_ruokaapu.pdf>. Viitattu 19.1.2020.
- EU:n neuvosto. (2018). Politiikat. Ruokahävikki ja ruokajäte. <<https://www.consilium.europa.eu/fi/policies/food-losses-waste/>>. Viitattu 19.1.2020.
- Euroopan tilintarkastustuomioistuin. (2019). Julkaisut. Eriyiskertomus nro: 5. FEAD. <<https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/fead-5-2019/fi/index.html>>. Viitattu 19.1.2020.
- Euroopan unionin virallinen lehti L 72/1 (12.3.2014). <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?qid=1587285578644&uri=CELEX:32014R0223>>. Viitattu 19.1.2020.
- Laihiola, T. (2018). Kokemuksia ja käsityksiä leipäjonosta. Huono-osaisuus, häpeä ja ansaitsevuus. <http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-2699-9/urn_isbn_978-952-61-2699-9.pdf>. Viitattu 26.1.2020.
- Ohisalo, M., Eskelinen, N., Laine, J., Kainulainen, S., Saari, J. (2014) Avun tilkkutakki – suomalaisen ruoka-apukentän monimuotoisuus. RAY. <<https://docplayer.fi/6040083-Avustustoiminnan-julkaisuja-avun-tilkkutakki-suomalaisen-ruoka-apukentan-monimuotoisuus.html>>. Viitattu 25.1.2020
- Ohisalo, M. (2015). Ovatko leipäjonot ratkaisu ruokahävikkiin? Itä-Suomen yliopisto. <<https://docplayer.fi/7818936-Maria-ohisalo-vm-koyhyystutkija-ita-suomen-yliopisto-ovatkoleipajonot-ratkaisu-ruokahavikkiin.html>>. Viitattu 2.2.2020.
- Päivittäistavara kauppa ry – PTY. (1.7.2013). Suositus jäsenyhdistyksille. Elintarvikkeiden luovuttaminen hyväntekeväisyyteen ja myynnistä poistuneet elintarvikkeet. <https://www.pty.fi/fileadmin/user_upload/tiedostot/Suosituksien_ohjeet/Elintarvikkeet/PTY-suositus_Tuotteiden_luovuttaminen_hyvaentekevaeisyyteen_01072013.pdf>. Viitattu 19.1.2020.
- Päivittäistavara kauppa ry – PTY. (2016). Kauppa vähentää ruokahävikkiä. Esimerkkejä toimenpiteistä yrityksissä. <https://www.pty.fi/fileadmin/user_upload/tiedostot/Julkaisut/Esitteet/Kauppa_vahentaa_ruokahavikkia_Esite_web_2016.pdf>. Viitattu 25.1.2020.
- Ruokavirasto.(2019). Tieto kiertämään. Viestintäopas ruoka-aputoimijoille. <https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/yhteisot/tuet-ja-kehittaminen/viestintaopas_ruoka-aputoimijoille.-luke-pdf.pdf>. Viitattu 25.1.2020.
- Ruokavirasto. (2018). Vähävaraisten avun toimenpideohjelma 2014–2020. <<https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/tieto-meista/asiointi/oppaat-ja-lomakkeet/yhteisot/tuet-ja-kehittaminen/fead-taytantaopanraportti2018.pdf>>. Viitattu 27.1.2020.
- Samaria ry. Arviointiraportti 1/2018. (2018). Sosiaali- ja terveysministeriön myöntämän valtionavustuksen vaikutus järjestöjen ruoka-avustustyöhön 2016–2017 Samarian hakemissa avustuskokonaisuuksissa. <file:///C:/Users/Acer/Downloads/ARVIOINTIRAPORTTI%201_2018.%20SAMARIA%20rf%20TM%20Ismo%20Valkoniemi%20Porvoo.pdf>. Viitattu 27.12.2020.
- Socca – Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. (2012) Kuka käy leipäjonossa? Pääkaupunkiseudun ruoanjakotutkimuksen tuloksia. Soccan työpapereita 2012:1. <http://www.socca.fi/files/2432/Kuka_kay_leipajonossa_Paakaupunkiseudun_ruoanjakotutkimuksen_tuloksia_web.pdf>. Viitattu 2.2.2020.
- Työ- ja elinkeinoministeriö. (2014). Vähävaraisten avun toimenpideohjelma 2014–2020. <https://tem.fi/documents/1410877/2095033/Vahavaraisten_avun_toimenpideohjelma_2014_2020_FI.pdf/0969c466-bcce-43f7-8796-060cb014c227/Vahavaraisten_avun_toimenpideohjelma_2014_2020_FI.pdf>. Viitattu 13.1.2020.
- Työ- ja elinkeinoministeriö. Vähävaraisten avun rahasto FEAD 2014–2020. <<https://tem.fi/vahavaraisten-avun-rahasto-fead-2014-2020>>. Viitattu 13.1.2020.
- Yle uutiset. (12.12.2018). <<https://yle.fi/uutiset/3-10549310>>. Viitattu 19.1.2020.
- Yle uutiset (12.9.2019). <<https://yle.fi/uutiset/3-10967571>>. Viitattu 19.1.2020.
- Yle uutiset (15.1.2020). <<https://yle.fi/uutiset/3-11154287>>. Viitattu 19.1.2020

Liite 1

Jäsenkysely 2020-2: Kysely ruoka-avusta

Sosiaali- ja terveysministeriö myönsi syksyllä Työtömiön Keskusjärjestön Eväitä Elämälle -hankkeelle 122 000 euroa käytettäväksi ruoka-apuun. Hanke sisältää selvityksen tekemisen jäsenistömme tuottamasta ruoka-aputoiminnasta. Selvityksen tekee projektisuunnittelija Maarit Fagnäs osana omia projektitoiminnan opintojaan

Mitä paremmin voimme todentaa ruoka-avun tarpeen ja todellisen tilanteen, sitä paremmin voimme Keskusjärjestönä pitää asiaa esillä ja hakea siihen rahoitustukea. Siksi toivomme teiltä yhdistysjäseniltä aikaa paneutua tähän alla olevaan kyselyyn ja kokoamaan kysytyjä tietoja.

Lomake pohjautuu vuonna 2014 RAY:n ruoka-aputoimijoille tehtyyn kyselyyn, joka liittyi Avun tilkkutäkki – suomalaisen ruoka-apukentän monimuotoisuus -tutkimukseen. Nykyään Raha-automaattiyhdistys RAY tunnetaan nimellä Sosiaali- ja terveysjärjestöjen Avustuskeskus STEA.

Odotamme vastauksianne viimeistään maanantaina 6.3.2020.

*Pakollinen

1. Nimi *

2. Yhdistyksen toimipaikka

3. Vastaajan nimi ja sähköpostiosoite

4. Yhdistyksessämme ruokajakelutoimintaa *

N=52

On 35 yhdistyksessä vastanneista

Ei ole 17 yhdistyksessä vastanneista

5. Jos yhdistyksellänne ei ole ruokajakelutoimintaa, kerro miksi? Jos olette lopettaneet toiminnan, miksi lopetit?

N=21

Henkilöstön puute	3
Tilojen puute	10
Vain EU-ruoka-apu	3

I HENKILÖSTÖ

6. Työntekijöitä/työllistettyjä/vapaaehtoisia ruokajakeluissa

Ruoka-avun parissa toimii paljon vapaaehtoisia, mutta myös palkattuja henkilöitä. Valitse kaikki ne henkilöryhmät, jotka osallistuvat ruoka-aputoimintanne järjestämiseen.

N=38

Kokoaikaiset palkatut työntekijät (yli 35 h viikossa) 15 yhdistyksessä

Osa-aikaiset palkatut työntekijät (alle 35 h viikossa) 12 yhdistyksessä

Kuntouttavan työtoiminnan kautta työllistetyt (kunnan, seurakunnan, yhdistyksen jne. kautta) 22 yhdistyksessä

Palkkatuella työllistetyt (työ- ja elinkeinotoimistojen kautta) 21 yhdistyksessä

Vapaaehtoisia 29 yhdistyksessä

Edellisten lisäksi työkokeilu 3 yhdistyksessä, työharjoittelu 2 yhdistyksessä, yhdyskuntapalvelu

Henkilöstössä on vain vapaaehtoisia 5 yhdistyksessä

Ei ole ollenkaan vapaaehtoisia 3 yhdistyksessä

7. Palkattuja henkilöitä ruokajakelussa

Ajattele keskimääräistä ruuanjakotilaisuutta, kuinka monta palkattua henkilöä on paikalla. Vastaa numeroina. Jos ei yhtään, merkitse 0.

N=39

10 yhdistyksessä ei ollenkaan palkattua henkilöä

19 yhdistyksessä 1–2 palkattua henkilöä

7 yhdistyksessä 3–4 palkattua henkilöä

3 yhdistyksessä 5–6 palkattua henkilöä

8. Vapaaehtoisia ruokajakelussa

Ajattele keskimääräistä ruuanjakotilaisuutta, kuinka monta vapaaehtoista on paikalla. Vastaa numeroina. Jos ei yhtään, merkitse 0.

N=39

10 yhdistyksessä ei lainkaan vapaaehtoisia

10 yhdistyksessä 1–2 vapaaehtoista

5 yhdistyksessä 3–4 vapaaehtoista

9 yhdistyksessä 5–6 vapaaehtoista

1 yhdistyksessä 7–8 vapaaehtoista

2 yhdistyksessä 9–10 vapaaehtoista

1 yhdistyksessä (42) 20 vapaaehtoista

1 yhdistyksessä 50 vapaaehtoista, ei ole omia tiloja ruuanjakelulle mutta ovat mukana seurakunnan ruuanjakelussa.

9. Koulutus ja perehdyttäminen

Eri toimijat tarjoavat ruoka-avun parissa työskenteleville erilaista perehdytystä työhön. Mikä vaihtoehtoista sopii parhaiten yhdistyksenne toimintaan? Tässä työntekijällä tarkoitetaan kaikkia ruoka-avussa työskenteleviä, myös vapaaehtoisia.

N= 39

3 yhdistyksessä työntekijöille järjestetään koulutusta

1 yhdistyksessä työntekijöille tarjotaan kirjallista koulutusmateriaalia työhönsä perehtymiseksi

29 yhdistyksessä ei koulutusta, mutta järjestö antaa työntekijälle perehdytyksen tehtäviin

6 yhdistyksessä ei koulutusta, työntekijät oppivat itse työhönsä käytännössä

10. Kuinka tärkeänä osana yhdistyksen toimintaa pidät ruokajakelua?

N=37

Ei lainkaan tärkeä

1

2

3 2 yhdistystä antoi arvon 3

4 10 yhdistystä antoi arvon 4

5 25 yhdistystä antoi arvon 5

Erittäin tärkeä

11. Miksi sinä toimit ruokajakelussa? Mikä motivoi tekemään tätä työtä?

N= 36

Halu auttaa ihmisiä sekä avuntarve ja köyhyys oli yleisin syy toimia ruokajakelussa, joku koki saavansa siitä iloa. Muutama koki sen velvollisuudeksi yhdistyksen puheenjohtajana tai se kuului työnkuvaan.

12. Montako tuntia (henkilötöytä) arvioit käyttävän yhdistyksessänne ruokajakeluun viikossa?

N= 36

1-10 h/vk 16 yhdistystä

11-58 h/vk 14 yhdistystä

75 h/vk 1 yhdistys

100 h/vk 1 yhdistys

175 h/vk 1 yhdistys

13. Kumpia ruokajakelutoiminnassa on enemmän?

N=36

Naisia enemmän 46 % yhdistyksistä.

Miehiä enemmän 54 % yhdistyksistä.

14. Miten miesten ja naisten roolit ja tehtävät eroavat ruokajakelutoiminnassa?

N=35

Suurin osa vastaa, että miesten ja naisten työt eivät eroa toisistaan. Usein miehet hoitavat kuljetuksen ja pussituksen tai vuoronumeroiden jaon ja naiset jakelun.

II RUOKAJAKELUN ASIAKKAAT

15. Ruoka-avun kävijämäärä

Kuinka monta henkilöä on hakenut ruokaa ruokajakelupäivänä? Merkitse arvio 10 henkilön tarkkuudella. Vastaa numeroina.

N=36

10-30 asiakasta kävi 12 yhdistyksessä

35-60 asiakasta kävi 7 yhdistyksessä
80-100 asiakasta kävi 4 yhdistyksessä
110-180 asiakasta kävi 4 yhdistyksessä
200-270 asiakasta kävi 4 yhdistyksessä
300-350 asiakasta kävi 3 yhdistyksessä
470-473 asiakasta kävi 2 yhdistyksessä

16. Säännöllisten kävijöiden määrä. Säännöllisesti ruokaa hakevalla tarkoitetaan vähintään kaksi kertaa kuukaudessa käyviä henkilöitä.

N=36

25 % on säännöllisiä asiakkaita 0

50 % on säännöllisiä asiakkaita 2

75 % on säännöllisiä asiakkaita 13

Kaikki ovat säännöllisiä asiakkaita 9

Muu: Jakaa vain EU 12 kpl

17. Miten tarjoatte ruokajakeluasiakkaille mahdollisuutta tulla mukaan toimintaanne?

N= 34

35 vastauksesta parikymmentä tarjoaa aktiivisesti mahdollisuutta tulla mukaan toimintaan.

18. Miten tarjoatte ruokajakeluasiakkaille mahdollisuutta liittyä jäseneksi yhdistykseenne?

N=33

Yleisin käytäntö on ilmoitustaulu/kotisivut, Facebook ja keskustelemalla ruokajakelussa. Ruokajakelupaikalla on usein myös liittymiskaavakkeita.

19. Kun olette keskustelleet asiakkaiden kanssa, mikä erityisesti on jäänyt mieleen?

N= 36

Useassa vastauksessa nousi esille sosiaalisen kohtaamisen tärkeys ruokajaossa. Ajatellaan, että asiakkaille on tärkeää sosiaalinen kohtaaminen. Joissakin paikoissa keskustelu jää vähäiseksi, kun paikalla on paljon ihmisiä. Osansa arvostelusta saa myös Kelan byrokratia

III AVUSTUSRUOKA

20. Ruokaa tarjoavat tahot

Valitse kaikki ne tahot, joilta ruokaa toimintaanne saadaan/hankitaan

N=39

EU-ruoka 36

K-kauppojen lahjoitukset 20

S-kauppojen lahjoitukset 13

Lidlin lahjoitukset 5

Muiden kauppojen lahjoitukset 8

Leipomoiden lahjoitukset 9

Lihantuottajien lahjoitukset 2
Tukkujen lahjoitukset 4
Koulujen ylijäämäruoka 3
Tuottajat (esim. ylijäämä tai virheellinen tuote) 4
Rahalahjoitus, jolla ruokaa ostetaan 1
Muu: 3

21. Elintarvikkeet

Mitä elintarvikkeita yhdistyksenne pääasiassa jakaa?
Valitse yksi tai useampia.
N=38
Einekset 18
Kasvikset (mukaan lukien juurekset, vihannekset, hedelmät jne.) 15
Kuivamuona (näkkileivät, pastat, jauhot jne.) 32
Leipomotuotteet 23
Liha-, kala-, kanatuotteet (tuore) 14
Liha-, kala-, kanatuotteet (pakaste) 9
Maitotuotteet (juustot, maidot, jogurtit jne.) 20
Säilykkeet 25
Juomat (muut kuin maitotuotteet esim. mehut yms.) 8
Muu:

22. Onko jaettu ruoka mielestänne terveellistä ja hyvinvointia edistävää?

N=36
Kyllä vastasi 82 % ja 18 % vastasi ei tyytyväisiä, ei täysin tyytyväisiä, joskus tyytyväisiä tai toivoivat valikoimaan muutosta (esim. liian hiilihydraattipitoista, sikanauta säilykkeen tilalle soijarouhetta, enemmän kasviksia).

23. Ruuan kysynnän kehitys

Miten ruoka-avun kysyntä on kehittynyt viimeisen vuoden aikana omalla paikkakunnallanne?
N=40
Ruuan kysyntä on laskenut ei yhtään vastausta
Ruuan kysyntä on vakiintunut, pysynyt ennallaan 10
Ruuan kysyntä on kasvanut 27
En osaa sanoa 1, jakaa EU-kasseja pari kertaa vuodessa
Ei tietoa / ei vastattu 2

24. Ruoka-avussa olevan ruuan tarjonta

Mitä arvioit avustusruuan tarjonnalle tapahtuvan paikkakunnallanne vuoden kuluessa?
N=39
Ruuan tarjonta laskee 6
Ruuan tarjonta vakiintuu, pysyy ennallaan 16
Ruuan tarjonta kasvaa 7
En osaa sanoa 8
Ei tietoa 2

25. Ruuan jakotapa

Valitse yksi tai useampia omaan toimintaanne sopivaa vaihtoehtoa.
N=39
Jaetaan valmiita ruokakasseja (esim. EU-kassit) 27
Kävijät voivat itse vaikuttaa ruokakassin sisältöön (esim. voivat valita eri vaihtoehtoista, mitä ottavat) 18
Ruuan jakajat säätelevät ruokakassin sisältöä jakamalla tuotteita määrätyn määrän 15
Järjestetään säännöllisesti viikoittain tai kuukausittain yhteisruokailuja (esim. edullisia yhteislounaita tai aamupaloja) 7
Muuta, mitä? 1, ei omaa ruokajakelua, yhteistyötä diakonian kanssa

26. Jaettavan ruuan arvo

Minkä arvioisit olevan ruoka-avussanne jaettavan yhden ruokakassin hinta? Arvioi lukuna viiden euron tarkkuudella. Vastaa numeroina.
N=31
< 20 € 7
20–25 € 13
30–50 € 12

27. Saavatko ruuanjakajat ruokakassin?

N=37
Kyllä 31 yhdistystä 37:stä antaa ruokakassin myös jakajille
Ei 6 ei anna jakajalle ruokakassia.

IV TOIMINNAN ORGANISOINTI

28. Ruoka-avun jakamisen säännöllisyys

N=39
35 kertaa viikossa 20
12 kertaa viikossa 2
12 kertaa kuukaudessa
34 kertaa vuodessa 1
12 kertaa vuodessa 11
Muu 5

29. Logistiikka, tilat. Millaiset tilat käytössänne ovat ruokajakelussa? Valitse yksi tai useampi vaihtoehto.

N=37
Ihmiset jonottavat ruokaa pääsääntöisesti ulkona 10
Ihmiset jonottavat ruokaa pääsääntöisesti sisällä 19
Ruuanjako ajoneuvosta (esim. bussi, rekka jne.) 1
Ruoka tarjoillaan valmiina aterioina paikan päällä 1
Ruokaa ei tarvitse jonottaa. Miten asia on hoidettu? (vastaa alla kohtaan Muu)

Muu: 12

30. Logistiikka, kuljetus. Kuinka ruuan kuljetus on yhdistyksessänne hoidettu? Valitse yksi tai useampi vaihtoehto.

N=36

Lainattu kuljetusauto/autoja
Yhdistyksen työntekijän tai vapaaehtoisen omistama(t) kuljetusauto(t) 12
Yhdistyksen omistama(t) kuljetusauto(t) 15
Yhdistyksen vuokraama kuljetusauto
Ruuan antajat tuovat ruuan paikalle 5
Muu 7

31. Ruoka-avusta tiedottaminen

Kuinka toiminnastanne tiedotetaan avuntarvitsijoille? Valitse yksi tai useampia.

N=39

Lehti-ilmoitus 21
Tiedottaminen omilla internet-sivuilla tai jäsenlehdessä 21
Tiedottaminen omissa tiloissa (ilmoitustaulut) 30
Tiedottaminen tekstiviestillä tai sähköpostilla 5
Tiedottaminen muiden ruoka-aputoimijoiden kautta (verkkosivuilla, ilmoitustauluilla jne.) 9
Tiedottaminen evankelisluterilaisen seurakunnan internet-sivuilla 1
Tiedottaminen evankelisluterilaisen seurakunnan tiloissa 6
Tiedottaminen kunnan sosiaali- ja/tai terveystoimen internet-sivuilla 1
Tiedottaminen kunnan sosiaali- ja/tai terveystoimen tiloissa 11
ruoka-apu.fi 3
Ei erillistä tiedottamista (puskaradio, ihmiset kertovat toisilleen) 12
Muu 4
Facebook 2
Yhdistyksen FB sivuilla 1
Kauppojen ilmoitustaulut 1

32. Käytännöt jakopaikalla

Mitä käytäntöjä teillä on käytössä yhdistyksessänne ruokajaon yhteydessä? Voit valita yhden tai useampia vaihtoehtoja.

N=38

Ruuanhakijan on näytettävä henkilöllisyystodistus/ Kelakortti 2
Ruuanhakijan on maksettava vähäinen korvaus saamastaan ruoasta 1
Ruokaa jonotetaan jonotuslappujen kanssa
Ruokaa jonotetaan vuoronumeroiden kanssa 11

Ruokaa saadakseen on kerrottava ruuan tarpeestaan (esim. sosiaalityöntekijälle)

Ruokaa hakeva ei saa olla päihtynyt (huumausaineet, alkoholi yms.) 15

Ei mitään edellä mainituista 17

33. Käytännöt ruoka-avun ohessa. Miten seuraatte ruokajakelun kävijämääriä sekä jaetun ruuan määrää? Valitse seuraavasta omaan toimintaanne sopivat käytännöt viimeisen vuoden ajalta.

N=38

Seurataan ja kirjataan säännöllisesti kävijämääriä 26
Seurataan ja kirjataan säännöllisesti jaetun ruuan määrää 22

Seurataan ja kirjataan satunnaisesti kävijämääriä 5
Seurataan ja kirjataan satunnaisesti jaetun ruuan määrää 1

Kirjoitetaan toiminta- ja vuosikertomukset 23

Kirjoitetaan raportteja rahoittajille 12

Ei seurata lainkaan 1

34. Muut tarjottavat palvelut. Mitä muita palveluita ruoka-aputoimintanne ohessa on tarjottu viimeisen vuoden aikana? Valitse yksi tai useampia.

N=38

Palveluneuvonta yhdistysten toimesta (esim. eri tuis- ta ja palveluista kertominen, lomakkeiden täyttö) 20

Palveluneuvonta muiden toimijoiden toimesta (esim. kunnan sosiaalityöntekijät tai -ohjaaja kertoo palveluista) 9

Palveluohjaus eteenpäin (esim. ohjausta sosiaali- ja/ tai terveystoimeen) 19

Keskustelu-/kuunteluapu 29

Aktivointi ja syrjäytymisen ehkäisytyö 15

Ohjattua vertaistukitoimintaa (esim. ryhmiä) 8

Hengellinen tuki 7

Ei mitään edellä mainituista 5

Muu: 1, verenpaineenmittausta

35. Ruoka-aputoiminnan muodot. Valitse yksi tai molemmat.

N=28

Yhdistyksellänne on:

Kahvilatoimintaa 3

Ruokalatoimintaa 10

Kumppaakin 15

36. Jos teillä on ruokalatoimintaa, mikä on aterian hinta?

N=28

Vastaa numeroina:

0 € 3

2 €	2
2,5 €	1
3 €	4
3,5 €	3
4 €	7
5 €	6
5,2 €	1
6 €	1

37. Jos teillä on ruokalatoimintaa, paljonko asiakkaita käy ruokalassanne keskimäärin viikossa?

Vastaa numeroina.

N=26

15 asiakasta 2 yhdistyksessä

20	1
25	1
30	1
35	2
40	2
50	1
100–199	8
200–299	1
300–399	1
400–499	4
500	1

38. Jos teillä on (erikseen) kahvilatoimintaa, paljonko asiakkaita käy kahvilassanne keskimäärin viikossa?

Vastaa numeroina.

N=16

10 asiakasta 1 yhdistyksessä

15	1
20	1
30	1
40	2
45	1
50	3
60	1
70	1
100	2
200	1
600	1

39. Jos vastasit yhteenkään yllä olevaan ruokala/kahvilatoiminnan kävijämääriin, olivatko vastaukset

N=29

Laskennallisesti tilastoituja 14

Arvioita 15

V RUOKAJAKELUN TOIMINTAYMPÄRISTÖ

40. Paikkakunnan muut ruoka-aputoimijat (mukaan lukien kaupalliset hävikkiruokatoimijat). Listaa tietämäsi muut toimijat, jotka jakavat ilmaisuokaa paikkakunnallanne.

N=40

Muut ruoka-aputoimijat paikkakunnalla:

Ev.lut. seurakunta toimii samalla paikkakunnalla 21 yhdistyksen kanssa.

Jokin/jotkin hengellinen yhteisö (mm. Helluntaiseurakunta, ViaDia, Vapaakirkko, Pelastusarmeija, Katulähetys) toimii samalla paikkakunnalla 20 yhdistyksen kanssa

Mielenterveysseura toimii 1 paikkakunnalla

SPR toimii 4 paikkakunnalla

Jokin/jotkin muu yhdistys/yhteisö toimii samalla paikkakunnalla 12 yhdistyksen kanssa

Yhdistys on ainoa avustusruuanjakaja 3 yhdistyksen paikkakunnalla.

41. Paikalliset yhteistyötahot. Teettekö yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa? Valitse yksi tai useampi toimija, joiden kanssa olette tehneet yhteistyötä viimeisen vuoden aikana.

N=42

Evankelisluterilainen seurakunta 28

Kristillinen vapaa suunta 5

Kunnan sosiaali ja/tai terveystoimi 31

Kunnan muut palvelut (esim. ateriapalvelu) 4

Martat, Maatalousnaiset ym. Järjestöt 6

Paikallinen Lions, Rotary ym. vastaavat järjestöt 1

Paikallinen sosiaali- ja/tai terveystoimen järjestö 16

Pelastusarmeija 2

Poliittinen puolue (Kirjoita kohtaan muu, mikä puolue?) 1, Vasemmistoliitto

Suomen Punainen Risti 7

Työttömien yhdistys 12

Ei ole ollut yhteistyötä 9

Muu 0

42. Rahoitus. Valitse yksi tai useampi, joilta toimintanne on saanut taloudellista tukea ruoka-avun organisointiin viimeisen vuoden aikana.

N=38

Euroopan sosiaalirahasto (ESR) 2

EU:n elintarvikeapu 21

Evankelisluterilainen seurakunta 12

Hengelliset yhdistykset 1

Kunnan sosiaali- ja terveystoimi 3

Kunnan järjestötuki 9

Muut yhdistykset 6

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus (STEA) – ruoka-aputoimintaan 9

Yhdistyksen jäsenet 3
Yhdistyksen ulkopuoliset lahjoittajat 4
Ei lainkaan rahallista tukea, vain materiaalista tukea 18
Muu: 4

VI RUOKAJAKELUN KEHITTÄMINEN JA TULEVAISUUDEN NÄKYMÄT

43. Sanottua ruoka-avusta (oma toiminta). Mitkä seuraavista väittämistä sopivat mielestänne teidän ruoka-apuunne?

Jaettu ruoka on laadukasta
N=37
Täysin eri mieltä 5 %
Jokseenkin eri mieltä 0
Ei samaa eikä eri mieltä 5 %
Jokseenkin samaa mieltä 34 %
Täysin samaa mieltä 56 %

Ruoka-apu on hakijoille pärjäämisen kannalta välttämätöntä

N=37
Täysin eri mieltä 0
Jokseenkin eri mieltä 0
Ei samaa eikä eri mieltä 5 %
Jokseenkin samaa mieltä 21 %
Täysin samaa mieltä 74 %

Ruuan hakeminen on nöyryyttävää

N=38
Täysin eri mieltä 26 %
Jokseenkin eri mieltä 29 %
Ei samaa eikä eri mieltä 21 %
Jokseenkin samaa mieltä 18 %
Täysin samaa mieltä 6 %

Ruuanjakelu on järjestetty hyvin

N=37
Täysin eri mieltä 0
Jokseenkin eri mieltä 3 %
Ei samaa eikä eri mieltä 8 %
Jokseenkin samaa mieltä 26 %
Täysin samaa mieltä 63 %

Ruokajonossa on ihmisiä, jotka eivät tarvitsisi ruokaa

N=37
Täysin eri mieltä 24 %
Jokseenkin eri mieltä 26 %
Ei samaa eikä eri mieltä 21 %
Jokseenkin samaa mieltä 11 %
Täysin samaa mieltä 18 %

Ruoka-apu on tärkeä paikka muiden ihmisten kohtaamiseen

N=37
Täysin eri mieltä 0
Jokseenkin eri mieltä 5 %
Ei samaa eikä eri mieltä 8 %
Jokseenkin samaa mieltä 29 %
pidetään tärkeänä kohtaamispaikkana.

44. Sanottua ruoka-avusta (yhteiskunta)

Ilmaisoruuan jakaminen passivoi ruokaa hakevia ihmisiä

N=40
Täysin eri mieltä 50 %
Jokseenkin eri mieltä 25 %
Ei samaa eikä eri mieltä 15 %
Jokseenkin samaa mieltä 8 %
Täysin samaa mieltä 2 %

Ilmaisoruuanjakelu johtaa vähitellen heikompiin julkisiin palveluihin, kun apua saadaan järjestöiltä/kirkolta yms.

N=39
Täysin eri mieltä 38 %
Jokseenkin eri mieltä 10 %
Ei samaa eikä eri mieltä 28 %
Jokseenkin samaa mieltä 17 %
Täysin samaa mieltä 7 %

Ruoka-avun jakaminen ei kuulu hyvinvointivaltioon

N=39
Täysin eri mieltä 35 %
Jokseenkin eri mieltä 15 %
Ei samaa eikä eri mieltä 17 %
Jokseenkin samaa mieltä 13 %
Täysin samaa mieltä 20 %

Ruoka-apu on hyvä lisä paikkaamaan sosiaaliturvan aukkoja

N=39
Täysin eri mieltä 5 %
Jokseenkin eri mieltä 7 %
Ei samaa eikä eri mieltä 5 %
Jokseenkin samaa mieltä 28 %
Täysin samaa mieltä 55 %

Valtion ja kuntien vastuuta heikompiosaiten ruokaturvassa pitäisi vahvistaa

N=39
Täysin eri mieltä 3 %
Jokseenkin eri mieltä 2 %

Ei samaa eikä eri mieltä 5 %
Jokseenkin samaa mieltä 18 %
Täysin samaa mieltä 72 %

**45. Ruuan kysyntä. Jos ilmaisuon kysyntä mieles-
täsi kasvaa jatkossa. Valitse 35 tärkeintä syytä.**

N=41

Asumiskustannukset ovat liian suuret 23
Eläkkeiden taso on alhainen 33
Työttömyysturva ei ole riittävä 31
Palkka ei ole riittävä 17
Parisuhteet ja perheet hajoavat 7
Päihde- ja mielenterveysongelmat lisääntyvät 28
Työttömyys kasvaa 16
Talouksien ylivelkaantuminen 15
Opintuki ja opintolaina eivät riitä elämiseen 14
Työttömien terveys ja toimintakyky heikkenee 19
Kauppojen myymien ruokatuotteiden ilta-alennukset
ovat vähentäneet kävijämääriä 4 Kaupallisten hävik-
kiruokatoimijoiden toiminta kasvaa alalla ja niiden
toiminta vähentää jakelussa olevaa ilmaisuokaa 1

**46. Näkisitkö mahdollisena, että yhdistyksenne pe-
rustaisi hävikkiruokayrityksen?**

N=38

Ei 23
Kyllä 11
Ehkä 4

**47. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksen
(STEA) tulevaisuuden rooli toiminnassa. Sosiaali- ja
terveysjärjestöjen avustuskeskus (STEA) tukee sosi-
aali- ja terveysalan järjestöjä vuonna 2020 yhteensä
noin 380 miljoonalla eurolla. STEA:n rooli ruokaja-
kelussa on vähäinen. Arvioi STEA:n tulevaisuuden
roolia.**

STEA:n pitäisi rahoittaa nykyistä enemmän ruoka-
apua tarjoavia järjestöjä

N=39

Täysin eri mieltä 2 %
Jokseenkin eri mieltä 5 %
Ei samaa eikä eri mieltä 18 %
Jokseenkin samaa mieltä 25 %
Täysin samaa mieltä 50 %

STEA:n pitäisi rahoittaa nykyistä useampia ruoka-
apua tarjoavia järjestöjä

N=39

Täysin eri mieltä 2 %
Jokseenkin eri mieltä 5 %
Ei samaa eikä eri mieltä 15 %

Jokseenkin samaa mieltä 35 %
Täysin samaa mieltä 43 %

STEA:n pitäisi tukea ruoka-apua tarjoavia järjestöjä
nykyistä enemmän esimerkiksi tiedottamalla ruoka-
avusta omassa tiedotustoiminnassaan

N=39

Täysin eri mieltä 0
Jokseenkin eri mieltä 10 %
Ei samaa eikä eri mieltä 35 %
Jokseenkin samaa mieltä 30 %
Täysin samaa mieltä 25 %

STEA:n pitäisi verkottaa ruoka-aputoimijoita kansal-
lisesti (luoda mahdollisuuksia yhteistyölle)

N=39

Täysin eri mieltä 0
Jokseenkin eri mieltä 5 %
Ei samaa eikä eri mieltä 45 %
Jokseenkin samaa mieltä 25 %
Täysin samaa mieltä 25 %

**48. ESR-avustuksilla on tuettu ruoka-apua. Arvioi
seuraavia väittämiä.**

ESR:n pitäisi rahoittaa nykyistä enemmän avustus-
ruokaa tarjoavia järjestöjä

N=38

Täysin eri mieltä 2 %
Jokseenkin eri mieltä 3 %
Ei samaa eikä eri mieltä 18 %
Jokseenkin samaa mieltä 31 %
Täysin samaa mieltä 46 %

ESR:n pitäisi rahoittaa nykyistä useampia avustus-
ruokaa tarjoavia järjestöjä

N=38

Täysin eri mieltä 3 %
Jokseenkin eri mieltä 3 %
Ei samaa eikä eri mieltä 21 %
Jokseenkin samaa mieltä 38 %
Täysin samaa mieltä 38 %

ESR:n pitäisi tukea avustusruokaa tarjoavia järjestöjä
nykyistä enemmän esimerkiksi tiedottamalla avus-
tusruuasta omassa tiedotustoiminnassaan

N=38

Täysin eri mieltä 3 %
Jokseenkin eri mieltä 5 %
Ei samaa eikä eri mieltä 33 %
Jokseenkin samaa mieltä 33 %
Täysin samaa mieltä 26 %

ESR:n pitäisi verkottaa ruokajakelijoita kansallisesti
(luoda mahdollisuuksia yhteistyölle)

N=38

Täysin eri mieltä 3 %

Jokseenkin eri mieltä 5 %

Ei samaa eikä eri mieltä 41 %

Jokseenkin samaa mieltä 28 %

Täysin samaa mieltä 23 %

49. Kerro oma ideasi ruokajakelun kehittämiseksi

N=25

Vastauksissa käsiteltiin yleisesti ruokajakelua, EU-ruuan laatua, logistiikkaa, ruoka-apukorttia, yhteistyön lisäämistä ja rahoitusta.

50. Jos työttömälle/vähävaraiselle annettaisiin ruoka-avun suuruus rahana (ruoka-apukorttina), olisiko se nykyistä parempi tapa jakaa ruoka-avustusta?

N=38

Ei 22

Kyllä 10

En osaa sanoa 2

Ehkä 4

51. Jos ruokajakelu lopetettaisiin, mitä sen tilalle?

N=33

6 yhdistystä kannatti Ruoka-apukorttia, 8 yhdistystä ei osannut sanoa, riittävää toimeentuloa toivoi 8 yhdistystä. Perustulo, työ ja riittävää toimeentulo kaikille saivat kannatusta.

Yhteisöllistä ruokailua ja toimintaa 8 yhdistystä. Ryhmätoimintaa ja vaikuttavaa palveluneuvontaa toivottiin.

52. Millaisena näet yhdistyksesi ruoka-aputoiminnan tulevaisuudessa?

N=37

Pysyy samana 20

Lisääntyy 5

Suuntana ruokajakelutoiminnan väheneminen 5

Ei osaa sanoa 3

Yhteistyön lisääntymistä 4

53. Joihinkin kaupunkeihin on kehitteillä Vantaan yhteisenpöydän mallin mukaisia hävikkiruokaterminaaleja. Toimisiko hävikkiruokaterminaalimalli myös omalla paikkakunnallasi?

N=38

Ei 12

Kyllä 20

Ehkä 5

Ei osaa sanoa 1

54. Pitäisikö kuntien osallistua nykyistä enemmän ruokajakelun järjestämiseen, kehittämiseen ja logistiikkaan, jotta perustuslain 19. pykälä toteutuisi kaikille vähävaraisille? ”Jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon”.

N=38

Kyllä 33

Ei 1

Ehkä 4

Palaute kyselyyn

N=30

Kysely oli pitkä, mutta koettiin tärkeäksi.

*Toivomme, että lähetät sähköpostiin ruokajakeluselvi-
tys@gmail.com 3-5 valokuvaa ruuanjakelupaikastanne
ulkoa ja sisältä, ruuanjakotilanteesta ennen ja jälkeen ja-
kelun sekä jakelun aikana. Kuvissa ei tarvitse näkyä ih-
misiä. Jos kuitenkin otat kuvia ihmisistä, kysy heiltä lupa
kuvaamiseen. (Kuvauslupa henkilöiden kuvaamiseen
löytyy Työttömien Keskusjärjestön intrasta) Kuvat lähet-
tämällä annat luvan niiden käyttöön valmistuvassa ra-
portissa ja Työttömien Keskusjärjestön muussa käytössä.
Kuvilla dokumentoidaan ruokajakelun historiaa.*

Liite 2

Kyselyyn vastanneet yhdistykset:

Aktiiviset Työtähakevat ry, Joensuu
Etelä-Kymen työttömät – EKYT ry
Eväitä Elämään – EvE ry, Ylivieska
Helsingin Työkanava HeTy ry
Iisalmen Työvoimayhdistys ry
Imatran Työnhakijat ry
Ivalon Seudun Työttömät ry
Jalasjärven Työnhakijat ry
Jyvässeudun työllistämisyhdistys – JST ry
Juuan Työttömät ry
Jyväskylän Katulähetys ry
Kaavin Työnhakijat ry
Kajaanin Työvoimayhdistys ry
Kangasniemen Työttömät ry
Kankaanpään Toimitupa ry
Kauhavan Työnhakijat ry
Kiertoliike ry, Ähtäri
Kohti Työtä ry, Kotka ja Pyhtää
Kokkolan Työttömät ry
Kolarin Työttömät ry
Kontiolahden Työttömät ry
Kouvolan Seudun Työttömät ry
Kuhmoisten Työvoimareservi ry
Kurikan Työnhakijat ry
Kymijoen Tukipuu ry
Lappeenrannan Seudun Työnhakijat ry
Lempäälän-Vesilahden Työttömät ry
Lohjan Seudun Työttömät ry
Loimaan Seudun Työttömät ry
Mikkelin Työttömät ry
Mynämäen Seudun Työttömät Työnhakijat ry
Mäntyharjun Työttömät ry
Nokian Väliasema ry
Näre ry, Nurmes
Oljenkorsi ry, Ylöjärvi
Oriveden seudun työttömät ry
Parikkalan Työnhakijat ry
Porin Seudun Työttömät ry
Porvoon Seudun Työnhakijat ry
Saarijärven Työttömät ry
Salon Alueen Työttömät ry
Sisä-Savon Työttömät ry
Suolahden Työttömät ry
Tampereen Seudun Työllistämisyhdistys Etappi ry
Teemana Muutos – TeeMu ry, Kangasala
Turun Seudun TST ry
Työapu Lahty ry
Työpajayhdistys TEKO ry, Savonlinna
Työpetari ry, Pudasjärvi
Työtä & Turvaa ry, Tornio

Uudenmaan Työttömien Yhdistysten Aluejärjestö –
UUTTA ry

Varissuon Työ ja Toiminta VT ry, Turku

Jäsenyhdistykset kartalla: <https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1JO9Z3PekS1-HJZAKsULoU ZSF5LaBQqW&ll=64.74336972512708%2C25.86905630000001&z=5>

Linkki löytyy myös Työttömien Keskusjärjestön verkkosivujen alaosasta: <https://tyottomat.fi/jasenisto/>

Liite 3

Ruokajakelua koskevat kysymykset Työttömien aluejärjestö ryhmälle Facebookissa:

1. 13.1.2020

Suuri osa EU-ruoka-avun jakajista Suomessa on erilaisia kristillisiä yhteisöjä.

Pidätkö tärkeänä, että myös työttömien yhdistykset jakavat ruokaa?

Jos kysymys herätti ajatuksia, laita kommentti

2. 15.1.2020

EU:n ruoka-avun taustalla on Eurooppa 2020 – strategian tavoite vähentää köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elävien määrää. Suomessa tuo tavoite koskee 150 000 henkilöä. Noin 50 000 henkilön osalta tavoite saavutetaan työllisyystoimin.

Onko köyhyys vähentynyt sinun toimintaympäristössäsi?

Laita ajatuksiasi kommenttikenttään

3. 18.1.2020

Onko ruokajakelunne yhteydessä ollut järjestysongelmia tai uhkaavia tilanteita?

Voit kertoa tarkemmin kommentteissa.

4. 20.1.2020

Tilastoissa yksi Ruoka-avun asiakasryhmä on vammaiset. Vammaisia on monenlaisia eikä vammaisuus aina näy päällepäin. Tunnistatko helposti vammaiset ruokajonossa? Kerro kysymyksen herättämiä ajatuksia kommentteissa.

5. 22.1.2020

Ruokajakelun asiakkaat ovat työelämän ulkopuolella. Teettekö jäsenhankintaa ruokajakelun yhteydessä?

Kommentoiti, olisiko se hyvä idea? Miten sen voisi tehdä niin, että ei tule mielikuvaa siitä, että pitäisi olla jäsen, että saa ruokaa?

6. 25.1.2020

Maksaako yhdistyksenne toimijoidenne järjestysmieskortit, hygieniapassit yms.? Laita kommenttikenttään kuka ne maksaa? Noista edellä mainituista on hyötyä työelämässäkin, olisiko hyvä järjestää niitä systemaattisesti? Saisiko niillä houkutelua jäseniä? Tiedätkö muita hyviä ”passeja” tai ”kortteja”?

7. 30.1.2020

Osallistuuko toimintaanne ulkomaalaistaustaisia suomalaisia tai Suomessa asuvia ulkomaalaisia?

Kerro kysymyksen herättämiä ajatuksia kommentteissa.

8. 1.2.2020

Onko ruokajakelupaikassanne näkyvillä EU:n ruoka-avusta kertova juliste?

Kerro kommentteissa, mitä esitteitä tai painettua materiaalia teillä on jaossa?

9. 2.3.2020

Jakaako yhdistyksenne EU:n ruoka-apua ja/tai muuta avustusruokaa? Jos ei jaa tai aiotte lopettaa jakamisen niin kerrotko kommentissa, mikä muuttaisi tilanteen? Voit myös kertoa, miksi pidät tärkeänä ruokajakelua?

10. 12.3.2020

Vaikuttaako koronaepidemia ruokajakeluunne?

Kerro kommentteissa miten se vaikuttaa, jos vaikuttaa. Kerro myös hyviä vinkkejä tartunnan välttämiseksi ruokajakelun yhteydessä.

Liite 4

FEAD-rahaston yleiset säännökset

1. 'perushyödykkeinä annettavalla avulla' tarkoitetaan vähävaraisimpien henkilökohtaiseen käyttöön tarkoitettuja vähäarvoisia peruskulutustavaroita, esimerkiksi vaatteita, jalkineita, hygieniatarvikkeita, koulutarvikkeita ja makuupusseja.
2. 'vähävaraisimmilla' tarkoitetaan luonnollisia henkilöitä, jotka ovat yksittäisiä henkilöitä tai tällaisten henkilöiden muodostamia perheitä, kotitalouksia tai ryhmiä, joiden avuntarve on todettu sellaisin objektiivisin perustein, jotka kansalliset toimivaltaiset viranomaiset ovat vahvistaneet asianomaisia sidosryhmiä kuultuaan eturistiriitoja välttämällä tai jotka kumppaniorganisaatiot ovat määrittäneet ja jotka kyseiset kansalliset toimivaltaiset viranomaiset ovat hyväksyneet ja joihin voi sisältyä elementtejä, jotka mahdollistavat kohdentamisen tietyillä maantieteellisillä alueilla eläville vähävaraisimmille.
3. 'kumppaniorganisaatioilla' tarkoitetaan julkisia elimiä ja/tai voittoa tavoittelemattomia organisaatioita, jotka jakavat elintarvikkeita ja/tai perushyödykkeitä vähävaraisimmille ja toteuttavat tarvittaessa liitännäistoimenpiteitä suoraan tai muiden kumppaniorganisaatioiden välityksellä tai toteuttavat toimia, jotka tähtäävät suoraan vähävaraisimpien sosiaalisen osallisuuden edistämiseen, ja joiden toimet hallintoviranomainen on valinnut 32 artiklan 3 kohdan b alakohdan mukaisesti.
4. 'vähävaraisimpien sosiaalista osallisuutta edistävällä toimenpideohjelmalla', jäljempänä myös 'toimenpideohjelma II', tarkoitetaan toimenpideohjelmaa, josta tuetaan sellaisia toimia vähävaraisimpien sosiaalisen osallisuuden edistämiseksi, jotka eivät sisällä taloudellista tukea tai aineellista apua ja jotka eivät ole aktiivisia työmarkkinatoimenpiteitä.
5. 'tuensaajalla' tarkoitetaan toimien käynnistämisestä tai sekä käynnistämisestä että täytäntöönpanosta vastaavaa julkista tai yksityistä tahoa.
6. 'loppukäyttäjillä' tarkoitetaan vähävaraisimpia, jotka saavat tämän asetuksen 4 artiklassa määriteltyä tukea.
7. 'liitännäistoimenpiteillä' tarkoitetaan toimenpiteitä, joita tarjotaan elintarvikkeiden ja/tai perushyödykkeiden jakamisen lisäksi ja joiden tavoitteena on vähentää sosiaalista syrjäytymistä ja/tai puuttua sosiaaliseen ahdinkoon voimaannuttavammalla ja kestävämmällä tavalla, esimerkiksi tasapainoista ruokavaliota koskevalla opastuksella ja

talousneuvonnalla.

8. 'tilivuodella' tarkoitetaan 1 päivänä heinäkuuta alkavaa ja 30 päivänä kesäkuuta päättyvää jaksoa, lukuun ottamatta ohjelmakauden ensimmäistä tilivuotta, jonka osalta sillä tarkoitetaan menojen tukikelpoisuuden alkamispäivänä alkavaa ja 30 päivänä kesäkuuta 2015 päättyvää jaksoa. Viimeinen tilivuosi on 1 päivänä heinäkuuta 2023 alkava ja 30 päivänä kesäkuuta 2024 päättyvä jakso.
9. 'talouden toimijalla' tarkoitetaan luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä taikka muuta tahoa, joka osallistuu rahastosta annettavan avustuksen täytäntöönpanoon, paitsi jäsenvaltiota sen käyttäessä toimivaltaansa julkisena viranomaisena.

Tiedottaminen ja viestintä

1. Komissio ja jäsenvaltiot tiedottavat rahastosta rahoitettavista toimista ja tekevät niitä tunnetuiksi. Tiedotustoimet on suunnattava erityisesti vähävaraisimmille sekä laajemmalle yleisölle ja tiedotusvälineille. Niissä on korostettava unionin asemaa ja varmistettava, että rahaston, jäsenvaltioiden ja kumppaniorganisaatioiden unionin sosiaalisen yhteenkuuluvuuden tavoitteita varten myöntämä tuki saa näkyvyyttä ilman, että kuitenkaan leimataan loppukäyttäjiä. Toimen toteuttamisen aikana tuensaajien ja kumppaniorganisaatioiden on tiedotettava yleisölle rahastosta saadusta tuesta sijoittamalla joko vähintään yksi toimea ja sille unionilta saatavaa tukea esittelevä juliste (vähimmäiskoko A3) tai kohtuullisen kokoinen unionin symboli näkyväälle paikalle, jossa se on yleisön nähtävissä. Tämä vaatimus on täytettävä loppukäyttäjiä leimaamatta kullakin toimenpideohjelman I ja/tai II jakelupaikalla, paitsi jos tämä ei ole mahdollista jakeluolosuhteiden vuoksi.
2. Jos tuensaajilla ja kumppaniorganisaatioilla on verkkosivustot, niiden on myös esitettävä verkkosivustoillaan lyhyt kuvaus toimesta, mukaan lukien sen tavoitteet ja tulokset, ja tuotava esiin Euroopan unionilta saatava rahoitustuki.
3. Kaikissa tuensaajan ja kumppaniorganisaatioiden tiedotus ja viestintätoimenpiteissä on tuotava esiin rahastosta toimelle saatu tuki tuomalla esiin unionin symboli sekä viittaus unioniin ja rahastoon.

Työttömien Keskusjärjestö

Oikeus työhön ihmisarvoa
kunnioittaen!

tyottomat.fi
[#tyottomat](https://twitter.com/tyottomat)